

Nr 48.

Ankom till riksdagens kansli den 8 april 1932 kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av större möjlighet för skoldistrikt att vid minskning av antalet barn indraga skolor eller skolavdelningar m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

I den till riksdagen den 4 januari 1932 avlåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1932/1933 har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln föreslagit riksdagen

dels, under punkt 182 av det vid statsverkspropositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för nämnda dag, att, i avbidan på den proposition angående beredande av större möjlighet för skoldistrikt att vid minskning av antalet barn indraga skolor eller skolavdelningar m. m., som kunde varda riksdagen förelagd, beräkna det ordinarie förslagsanslaget till avlöning åt lärare vid folkskolor, nu 51,000,000 kronor, till ett med 700,000 kronor till 51,700,000 kronor förhöjt belopp;

dels, under punkt 189 av nämnda statsrådsprotokoll, att, i avbidan på nyssberörda proposition,

beräkna det ordinarie anslaget till inackorderingsbidrag för vissa skolpliktiga barn inom Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, dock ej rikets nordligaste gränsorter, till oförändrat belopp, 548,000 kronor, samt

till inackorderingsbidrag för vissa skolpliktiga barn i andra delar av riket än nyss angivits, för budgetåret 1932/1933 beräkna ett extra anslag av 15,000 kronor;

dels ock, under punkt 190 av samma statsrådsprotokoll, att, i avbidan på ovan omförmälda proposition, till bidrag för anordnande av skolskjutsar för skolpliktiga barn för budgetåret 1932/1933 beräkna ett extra reservationsanslag av 150,000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i en till riksdagen avlåten, den 5 februari 1932 dagtecknad proposition, nr 77, vilken hänvisats till statsutskottet för förberedande behandling, under åberopande av bilagt utdrag av statsråds-

protokollet över ecklesiastikärenden för sistnämnda dag, föreslagit riksdagen att

dels förklara sig icke hava något att erinra mot att för beredande av större möjlighet för skoldistrikt att vid minskning av barnantalet indraga skolor eller skolavdelningar ändringar vidtagas i folkskolestadgan och stadgan angående folkundervisningen i Stockholm i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen i statsrådsprotokollet tillstyrkt,

dels godkänna följande ändringar i grunderna för utgående av statsbidrag till lärare vid folkskolor och småskolor:

1. Därest skolöverstyrelsen i vederbörlig ordning medgivit befrielse från skyldigheten att anställa vikarie för tjänstledig lärare, skall det till avlönande av den tjänstledige läraren eljest utgående statsbidraget minskas med ett belopp, motsvarande vad läraren under tjänstledigheten avstått av sin avlöning.

2. Såsom villkor för erhållande av statsbidrag skall, utom annat, varom här nu ej är fråga, gälla:

a) att undervisningen vid skolan fortgår minst åtta månader om året, därest icke Kungl. Maj:t genom särskilt beslut medgivit inskränkning i den sålunda stadgade undervisningstiden eller skolöverstyrelsen i vederbörlig ordning befriat skoldistriktet från skyldigheten att uppehålla undervisningen genom vikarie;

b) om bidrag sökes till nyinrättad ordinarie eller extra ordinarie lärartjänst eller till lärartjänst, som förändrats från extra ordinarie till ordinarie: att folkskolinspektören vitsordat tjänstens behövlighet,

dels höja det ordinarie förslagsanslaget till avlöning åt lärare vid folkskolor, nu 51,000,000 kronor, med 700,000 kronor till 51,700,000 kronor,

dels i riksstaten uppföra det ordinarie anslaget till inackorderingsbidrag för vissa skolpliktiga barn inom Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, dock ej rikets nordligaste gränsorter, med oförändrat belopp 548,000 kronor,

dels till inackorderingsbidrag för vissa skolpliktiga barn, tillhörande skoldistrikt i andra delar av riket än de fyra nordligaste länen, bevilja för budgetåret 1932/1933 ett extra anslag av 15,000 kronor,

dels ock till bidrag för anordnande av skolskjutsar för skolpliktiga barn bevilja för budgetåret 1932/1933 ett extra anslag av 150,000 kronor att utgå enligt de närmare villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva.

Beträffande utredningen i ärendet får utskottet hänvisa till sist omfördälda statsrådsprotokoll.

I samband härmed har utskottet till behandling förehåft

dels, så vitt nu är ifråga, en inom första kammaren av herr *K. J. Ekman* väckt motion (I: 46), vari hemställts, att riksdagen ville besluta, att

det av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionens 8:e huvudtitel till folkundervisningen begärda anslaget under punkt 10 »statsbidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor» skall utgå såsom ordinarie reservationsanslag, vilket icke får överskridas; samt — till täckande av oförutsedda utgifter — höja nämnda anslag med 300,000 kronor till 52,000,000 kronor,

dels, såvitt nu är ifråga, en av *samme motionär* väckt motion (I: 155), vari hemställt, att — för den händelse att motionen I: 46 icke av riksdagen bifölles — riksdagen måtte, i samband med prövningen av det av Kungl. Maj:t begärda anslaget till avlöning av lärarpersonalen vid folkskolor, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville dels från vederbörande myndigheter infordra och för riksdagen framlägga en noggrann och översiktlig redogörelse, avseende de fem sista budgetåren, för orsakerna till de betydande överskridanden av anslaget till avlöning åt lärarpersonalen vid folkskolor, som under dessa år ägt rum; dels för riksdagen till godkännande eller avgivande av yttrande framlägga förslag till sådana åtgärder av legislativ eller administrativ art, att beslut om inrättande av nya skolor, undervisningsavdelningar eller lärartjänster vid folkskolorna i regel icke må kunna fastställas eller träda i verkställighet, utan att inrättandet därav är av oavvisligt behov påkallat och ej heller innan säkerhet vunnits för, att medel för ändamålet finnas tillgängliga inom ramen av de utav riksdagen för dess del beviljade anslag; dels ock — på sätt Kungl. Maj:t kan finna lämpligt — vidtaga åtgärder för att önskemål i fråga om folkskoleväsendets vidare utveckling på olika orter i landet, vilka icke äro oundgängligen nödvändiga, under nu rådande ekonomiska svårigheter icke föras fram, utan anbefallas böra tills vidare anstå,

dels en av *samme motionär* väckt motion (I: 296), vari yrkats, att riksdagen ville besluta, ej mindre att det i Kungl. Maj:ts proposition nr 77 under 2 b) föreslagna villkoret för utgående av statsbidrag till lärare vid folkskolor och småskolor skall erhålla följande lydelse:

b) Om bidrag sökes till nyinrättad ordinarie eller extra ordinarie lärartjänst eller till lärartjänst, som förändrats från extra ordinarie till ordinarie: att befattningens inrättande är av oavvisligt behov påkallat, samt att medel till statsbidrag för ändamålet finnas tillgängliga inom summan av det utav riksdagen till avlöning åt lärare vid folkskolor och småskolor beviljade ordinarie anslaget;

än även att det av Kungl. Maj:t i samma proposition begärda ordinarie anslaget till avlöning åt lärare vid folkskolor skall utgå såsom ordinarie reservationsanslag, vilket icke får överskridas,

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *L. Tjällgren* (I: 293) och den andra inom andra kammaren av herr *E. O. Magnusson* i Tumhult m. fl. (II:427), i vilka motioner hemställt, att sådana föreskrifter måtte meddelas, att vid nyanställning av lärare vid rikets folk- och småskolor befattningshavare tillförbindes den skyldighet att

underkasta sig förflyttning från en tjänst till en annan, som framdeles kan bliva i vederbörlig ordning bestämd,

dels en inom första kammaren av herr *O. A. Ernfors* väckt motion (I: 298), vari hemställts, att riksdagen i anledning av ifrågavarande proposition måtte besluta,

att ordinarie lärare vid folk- eller småskola må kunna förflyttas från en lärartjänst till en annan inom samma län,

att, om lärare vägrar att underkasta sig dylik förflyttning, han från och med den dag, då förflyttningen skulle hava trätt i kraft, icke skall äga komma i åtnjutande av provisorisk avlösningsförbättring,

att ersättning för flyttningskostnader mellan olika skoldistrikt ävensom för den minskning i läraren tillkommande avlösningsförmåner, som kan förledas av förflyttningen, skall gäldas av statsmedel, samt

att dylika ersättningsbelopp må enligt länsstyrelsens prövning utgå från det ordinarie förslagsanslaget till avlöning åt lärare vid folkskolor,

dels en inom andra kammaren av herr *G. Karlsson* i Vadstena väckt motion (II: 76), vari hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning om under vilka villkor ett skoldistrikt kan åläggas att för undervisning emottaga barn från annat skoldistrikt samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda,

dels en inom andra kammaren av herr *E. Lindmark* m. fl. väckt motion (II: 434), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta dels uppföra ett ordinarie förslagsanslag till bidrag till skolskjutsar med 200,000 kronor, dels för sin del bestämma, att bidraget till skolskjutsar skall utgå med två tredjedelar av kostnaden, dels ock anhålla, att Kungl. Maj:t måtte utfärda de närmare bestämmelser i övrigt angående anslaget användning, som äro erforderliga,

dels ock en inom andra kammaren av herr *U. Olsson* i Berg m. fl. väckt motion (II: 435), vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 77 icke måtte giva sin anslutning till propositionens uttalande om inrättande av nya särskilda mellaninstanser för folkskoleväsendet.

En inom första kammaren av herr *K. J. Ekman* under åberopande av ifrågavarande proposition väckt motion (I: 297), vari hemställts om skrivelse till Kungl. Maj:t angående vissa ändrade bestämmelser i fråga om fortsättnings- och ersättningssskolan, kommer att av utskottet upptagas till behandling i samband med Kungl. Maj:ts till utskottet jämväl hänvisade proposition nr 134 angående ändrade bestämmelser beträffande fortsättningssskolans organisation m. m.

I en vid 1927 års riksdag väckt motion (II: 200) hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag rörande vilka åtgärder, som borde vidtagas för att bereda större möjlighet för skoldistriktet att vid minskning av antalet barn indraga skolor eller skolavdelningar.

Motionen hänvisades till andra kammarens andra tillfälliga utskott, vilket, sedan utskottet från skolöverstyrelsen, Svenska landskommunernas förbund, Svenska stadsförbundet och från Sveriges allmänna folkskollärareförening inhämtat yttranden, avgav ett tillstyrkande utlåtande.

Med föranledande av vad sålunda förekommit anhöll riksdagen sedermera i skrivelse den 10 juni 1927, nr 296, om utredning och förslag rörande vilka åtgärder, som borde vidtagas för att bereda större möjlighet för skol-distrikt att vid minskning av antalet barn indraga skolor eller skolavdelningar. I motiveringen anfördes följande:

Det torde icke kunna förnekas, att den nuvarande organisationen av skolväsendet i visst avseende saknar tillräcklig anpassningsförmåga efter de ändrade förhållanden, som på några orter under de senaste åren framträtt. Denna bristande anpassningsförmåga torde framdeles komma att ännu tydligare ge sig till känna. Den minskade nativiteten har nämligen på vissa trakter verkat så, att barnantalet inom folkskolorna avsevärt minskats och under de närmaste åren kommer att ytterligare minskas. Befolkningens ökade rörlighet mellan skilda orter, bland annat till följd av den industriella verksamhetens inskränkning eller upphörande, har även på sina håll starkt bidragit till en kraftig nedgång av de skolpliktiga barnens antal.

Även om denna nedgång i barnantalet mången gång kan medföra, att klasserna komma att omfatta ett mindre antal lärjungar och undervisningen som följd därav bliva bättre, inträffar det dock stundom, att minskningen av antalet barn i den skolpliktiga åldern blir så avsevärd, att vissa skolor eller skolavdelningar bliva överflödiga och med fördel skulle kunna indragas; en dylik indragning är emellertid under nuvarande förhållanden ej alltid lätt att få till stånd.

I de till riksdagens vederbörande utskott inkomna yttrandena finnas angivna åtskilliga förslag till åtgärder för den ovan påpekade svårighetens avhjälpande, vilka förslag riksdagen finner vara värda beaktande. Det synes sålunda kunna vara lämpligt, att, då en lärartjänst blir ledig, skolrådet eller folkskolestyrelsen inhämtar folkskolinspektörens mening om tjänstens behövighet, innan den ledigförklaras. Man kan vidare tänka sig möjligheten, att anordningen med statsbidrag till inackordering av skolbarn och till skolskjutsar ytterligare utvidgas. Det torde även vara av vikt, att frågan om inrättandet av s. k. kommunalförbund för tillgodoseende av skolväsendets krav mera beaktas. I många fall skulle säkerligen inrättandet av kommunalförbund kunna medföra både bättre skolformer och bättre undervisning och samtidigt lägre kostnader för de deltagande skoldistriktet liksom för staten. Även andra utvägar torde kunna tänkas, vilka en eventuell utredning bör taga sikte på, såsom till exempel hänvisning av barn från ett skoldistrikt till ett angränsande för erhållande av undervisning.

Riksdagen vill emellertid härvid bestämt framhålla nödvändigheten av att, vilka åtgärder som än kunna ifrågakomma, kommunernas självbestämmanderätt, särskilt då det gäller anställandet av lärare, ej trädes för nära, samt att man ej vidtager sådana förändringar i lärarnas anställningsförhållanden, att de ordinarie tjänsterna förlora sin egentliga karaktär.

Riksdagen anser således, att en utredning bör komma till stånd för att om möjligt finna utvägar för de påtalade olägenheternas undanröjande, men också att man bör framgå med varsamhet, när det gäller att vidtaga åtgär-

der i ämnet. Några bestämda linjer, efter vilka utredningen bör bedrivas, böra enligt riksdagens mening ej utstakas, utan alla vägars framkomlighet bör prövas.

Genom Kungl. Maj:ts beslut den 27 juni 1927 anbefalldes skolöverstyrelsen verkställa och till Kungl. Maj:t avgiva den i riksdagens skrivelse begärda utredningen jämte det förslag, vartill den kunde föranleda. Överstyrelsen inhämtade till en början yttranden från samtliga länsstyrelser och domkapitel samt från statens folkskolinspektörer, folkskoleledningen i Stockholm och folkskolestyrelserna i Norrköping, Malmö, Hälsingborg, Göteborg och Gävle. För egen del avgav överstyrelsen utlåtande jämte förslag i skrivelse den 24 april 1930.

Över den av överstyrelsen gjorda utredningen jämte de därvid fogade förslagen hava sedermera yttranden avgivits av länsstyrelser, domkapitel, statens folkskolinspektörer, av folkskolestyrelserna i vissa större städer och de skolråd, som så önskat, av skatteutjämningsberedningen den 18 mars 1931, av statskontoret den 21 maj 1931, samt slutligen av centralstyrelsen för Sveriges folkskolläraryrkesförbund och centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraforening.

I propositionens kap. I (sid. 7—47 i statsrådsprotokollet) avhandlas ur mera allmänna synpunkter *behovet av åtgärder för minskning av antalet skolor och skolavdelningar*. De åtgärder för beredande av större möjligheter för skoldistrikt att vid behov indraga skolor och skolavdelningar, som av skolöverstyrelsen föreslagits, äro:

1. åtgärder för beredande av ökade möjligheter att förflytta lärare,
2. åtgärder för beredande av ökade möjligheter att vid vakanser indraga obehövligen lärartjänster,
3. utvidgad tillämpning av inackordering av skolbarn samt av skolskjutsar,
4. åtgärder för beredande av möjlighet för barn att erhålla undervisning i annat skoldistrikt än det barnet tillhör, samt
5. ökad användning av kommunalförbund för främjande av skolväsendet.

Till stöd för sina förslag har överstyrelsen framlagt ingående statistiska beräkningar rörande antalet barn per läraravdelning i olika skolformer (sid. 16—24).

Skolöverstyrelsen har vid utformandet av dessa förslag i största möjliga utsträckning bibehållit kommunernas självbestämmanderätt oförkränt och har ej heller föreslagit sådana förändringar i lärarnas anställningsförhållanden, att de ordinarie tjänsternas karaktär rubbats. Överstyrelsens förslag torde sålunda, framhåller departementschefen, till sin räckvidd i princip sammanfalla med de synpunkter, riksdagen i sin förutnämnda skrivelse framfört. Emot denna varsamma tillrättaläggning av problemet ha några myndigheter i yttranden över skolöverstyrelsens förslag gjort vissa invändningar.

Behovet av åtgärder för minskning av antalet skolor och skolavdelningar. Folkskoleväsendets mellaninstanser.

Skatteutjämningsberedningen har sålunda ansett sig böra bedöma spörsmålet ur en i viss mån vidare synvinkel.

De anmärkningar, som riktats mot folkskoleväsendet och dess organisation, gå i huvudsak ut på att hittillsvarande författningsbestämmelser lägga hinder i vägen för en smidig anpassning av skolorganisationen dels efter växlingarna i det inom ett skoldistrikt föreliggande behovet och dels efter de speciella lokala och andra förhållanden, vilka borde föranleda till samarbete mellan till varandra gränsande skoldistrikt. Med hänsyn såväl härtill som till det allmänna syftet med skatteutjämningsberedningens arbete vill beredningen principiellt uttala sig för att, i den mån undervisningens intressen och lärarnas befogade rättsanspråk icke därigenom åsidosättas, organisationen göres i största möjliga mån rörlig och elastisk såväl inom ett och samma skoldistrikt som i förhållandet mellan olika distrikt. På grund av det uppdrag, beredningen erhållit, har beredningen särskilt haft tanke på angelägenheten att, innan detta uppdrag slutförts, nya skolor och lärartjänster i minsta möjliga omfattning inrättas i sådana fall, där de måhända skulle bliva överflödiga i händelse av en utvidgning av de nuvarande förvaltningsenheterna.

I ett par andra yttranden blir frågeställningen den rakt motsatta: de ekonomiska synpunkterna böra icke få dominera; det genom minskningen i barnantalet uppstående relativa överflödet på lärarkrafter bör i första hand nyttiggöras för undervisningens förbättring. Exempelvis har framhållits, att vid minskning i barnantalet åtgärder i första hand böra vidtagas för inrättande av obligatorisk sjunde årsklass, frivillig högre avdelning eller hjälpklasser, varigenom eljest överflödiga lärarkrafter kunna utnyttjas samtidigt som undervisningen förbättras samt att skolklassernas lärjungeantal bör för undervisningens förbättrande och underlättande förminskas.

Det övervägande antalet myndigheter hava dock liksom skolöverstyrelsen funnit alla skäl tala för att nu gå fram med varsamhet. Med denna utgångspunkt hava de i allmänhet funnit skolöverstyrelsens förslag väl avvägda. Mot skilda punkter i förslaget framföras dock reservationer i ett stort antal yttranden, i åtskilliga andra föreslås större eller mindre ändringar i de av överstyrelsen föreslagna olika åtgärderna.

I anslutning till att i ett av de sålunda avgivna yttrandena framhållits betydelsen av att den provinsiella ledningen av skolväsendet, som nu vore fördelad på tre olika myndigheter, enhetligt ordnades, samt att, om en provinsiell styrelse tillerkändes större befogenhet att ingripa reglerande och ordnande, lärarkrafterna skulle kunna utnyttjas mer effektivt än vad nu kan ske, har departementschefen i här förevarande sammanhang upptagit frågan om *folkskoleväsendets mellaninstanser*. Departementschefen har i detta hänseende inledningsvis framhållit, att spörsmålet om den rätta anordningen av folkskoleväsendets ledning på mellanstadiet vore ett mycket gammalt och omstritt problem. I gott och väl hundra år hade denna fråga diskuterats. För att få en klar överblick över frågans läge och de uppfattningar, som vid olika tidpunkter dominerat diskussionen, har departementschefen

redogjort för vad som härutinnan passerat vid kyrkomöten, riksdagar och i kommittéer sedan år 1834, då frågan först uppkom.

Den sålunda lämnade redogörelsen återfinnes å sid. 28—44 i statsrådsprotokollet, vartill utskottet här tillåter sig att hänvisa.

Departementschefen har anlagt följande allmänna synpunkter på det föreliggande problemet:

Skolöverstyrelsens statistik visar, att den minskning av barnantalet, som i småskolorna redan inträtt, är betydande och att den under de år, som nu kunna överskådas, kommer att fortgå ehuru i minskat tempo. På folkskolestadiet har däremot nedgången i barnantalet ännu icke med hela sin styrka hunnit göra sig gällande. Den årliga minskningen blir störst läsåret 1933/1934, varefter minskningen även i folkskolan fortgår men med något ringare fart. Den beräknade totala minskningen av barnantalet i småskolan från läsåret 1927/1928 till läsåret 1935/1936 skulle enligt beräkningarna utgöra 23,05 % av på småskolestadiet vårterminen 1928 varande barn, och motsvarande procenttal för barn på folkskolestadiet från läsåret 1927/1928 till läsåret 1937/1938 skulle uppgå till 16,42 %. Sedan skolöverstyrelsens statistik utarbetats, hava födelsessiffrorna för inom riket födda levande barn för ytterligare två år blivit preliminärt uppskattade. År 1929 föddes 92,861 och år 1930 94,200 barn. Sistnämnda år redovisades sålunda för första gången på tio år en viss återhämtning i födelsessiffrornas eljest stadigt fortskridande nedgång.

Den konstaterade nedgången i barnantalet har aktualiserat behovet av åtgärder för att åt folkskoleväsendet giva större rörlighet och förmåga till anpassning efter befolkningsrörelsens växlingar, än vad det för närvarande äger. Enligt min mening böra dock dessa åtgärder vidtagas med försiktighet, vilket jämväl riksdagen i sin ovan refererade skrivelse år 1927 framhållit. Nu hava de i utredningen avhandlade förhållandena av åtskilliga myndigheter ansetts vara av så allvarlig beskaffenhet, att de motivera betydligt mer genomgripande åtgärder, än jag här ämnar föreslå. De skäl, som anförts till förmån för dylika mer radikala åtgärder, finner jag tills vidare för min del ej tillräckligt övertygande. Det kan nämligen icke anses bevisat, att man för all framtid har att räkna med den nedgång i barnantalet, som under några år tagit sådana oroväckande proportioner. Man torde därför visserligen böra eftersträva en så onedelbar anpassning som möjligt till de nu kända nativitetssiffrorna men å andra sidan icke vidtaga en så radikal nedskärning, att ett kostsamt och svärgenomförbart återuppbyggande påtvingas samhället vid en eventuell ökning av barnantalet i skolan.

Svårigheterna att väl avpassa de åtgärder, som av mig här åsyftas, äro många och stora. Folkskoleväsendets förvaltningsrättsliga karaktär av en väsentligen kommunal inrättning, önskvärdheten av att bibehålla de i tjänst varande ordinarie lärarnas anställningsförhållanden oförkränkta, kravet på att skolformerna icke i onödan försämras, hänsynen till de kostnader, skoldistriktet iklätt sig för uppförandet av skolbyggnader, som vid en eventuell indragning komma att stå oanvända, målsmännens personliga intresse av att undervisningen för deras barn anordnas på ett ur deras synpunkt så tillfredsställande sätt som möjligt, allt detta är faktorer, som hava inverkan på det problem, det här gäller att lösa, och till vilka behörig hänsyn måste tagas. Å andra sidan har staten, som påtagit sig en dryg del av kostna-

derna för folkskoleväsendet, stort intresse av att skolorganisationens omfång i görligaste mån anpassas efter det föreliggande behovet. Redan har staten ett avsevärt inflytande på skolväsendets anordning i skoldistriktet. De åtgärder, jag i det följande kommer att föreslå, inskränka ytterligare i någon mån skoldistriktets redan förut beskurna frihet att själva ordna sitt folkskoleväsende. Givetvis är det svårt, att i bestämmelser av denna art sammanjämka statens och kommunernas intressen. De föreslagna bestämmelserna synas mig emellertid hava avfattats med en försiktighet, som väl motiveras av de vitala intressen på ömse sidor, som föreligga. I huvudsak hava heller icke de ifrågasatta åtgärderna från de hörda skolrådets och folkskolestyrelsernas sida föranlett några mer betydande erinringar. Detta torde sammanhånga med att även kommunerna hava ett betydande intresse av en smidigare anpassning av folkskoleorganisationen efter föreliggande behov, både ur ekonomisk synpunkt och med hänsyn till de möjligheter, som härigenom i många fall yppas, att genomföra en förbättrad undervisning.

Härefter kommer departementschefen in på frågan om folkskoleväsendets mellaninstanser:

Hava sålunda ett par av de ändringar i nu gällande folkskoleförfattningar, jag i det följande kommer att föreslå, utformats med en moderation, som väl i något fall begränsat bestämmelsernas effektivitet, så ligger det å andra sidan stor vikt uppå, att de myndigheter, som anförtros den viktiga och ömtåliga uppgiften att handhåva tillämpningen av dessa bestämmelser, äro för denna uppgift väl kvalificerade och lämpade. Detta ger en ny och påtaglig aktualitet åt det snart hundraåriga spørsmålet om skapandet av lämpliga mellaninstanser för folkskoleväsendet. Jag har i det föregående visat, att utvecklingen, alltsedan domkapitlen faktiskt bekläddes med uppgiften att tjänstgöra som mellaninstanser för folkskoleväsendet, gått i den riktningen, att ledningen av undervisningsväsendet mer och mer undandragits domkapitlens inflytande. För närvarande företer handläggningen av folkskoleärenden på mellanstadiet ett drag av splittring, som torde vara en säregenhet för svenska folkskoleförhållanden. Beslutanderätten på mellanstadiet tillkommer nu länsstyrelser, domkapitel och folkskolinspektörer. De skolärenden, som stannat kvar hos domkapitlen, äro i huvudsak reglementsärenden, där domkapitlet dels är första instans i vissa ärenden, dels är besvärinstans, samt befodringsärenden och disciplinmål, där domkapitlet är besvärinstans. Reglementsärendena hava ur alla synpunkter, ej minst ekonomiskt, ett avgörande inflytande på det svenska folkskoleväsendets hela anordning. Man har nu ifrågasatt, huruvida domkapitlen med sin till stor del självskrivna och ingalunda av hänsyn till folkundervisningen motiverade sammansättning äro ägnade att handhåva befattningen med dessa och andra ovannämnda skolärenden. Man har förmenat, att befattningen med dessa ärenden bör anförtros åt myndigheter, mera sakkunniga härvidlag och allra helst speciellt inrättade med tanke på denna uppgift. Under den långvariga diskussionen om mellaninstansernas karaktär har detta varit ett av de förnämsta skälen för en ändring i den nu bestående ordningen. Andra motiv hava emellertid jämsides härmed trängt i förgrunden: behovet av en mer rationellt ordnad arbetsfördelning mellan de olika mellaninstanserna och mellan dessa och den centrala skolmyndigheten, önskvärdheten av att stiftsstyrelserna uteslutande finge ägna sig åt sin egentliga uppgift, det princi-

piella skälet att den lägre undervisningen liksom tidigare den högre bör skiljas från all gemenskap med kyrkan o. s. v. Dominerande bland alla dessa skäl har dock varit behovet av en verkligt sakkunnig, för folkskoleväsendets bästa effektivt och målmedvetet arbetande provinsiell myndighet.

Åtskilliga betydelsefulla administrativa uppgifter, för vilkas handläggning nu icke finnes någon myndighet med erforderlig sakkunskap, skulle lämpligen kunna anförtros dessa nya mellaninstanser. Den nuvarande ordningen för förslags upprättande vid tillsättning av lärartjänster har sedan länge ansetts vara i behov av en reformering i syfte att stadgade befordringsgrunder måtte i högre grad än vad nu är fallet komma till sin rätt vid lärarvalen. En avsevärd förbättring synes mig i detta avseende vara att vinna, därest åt berörda mellaninstanser överlämnades att i skolrådets ställe upprätta förslag till tjänsternas tillsättning. Likaså har den nuvarande ordningen för utfärdande av tjänstgöringsbetyg för lärarna varit föremål för mycken och, som det synes mig, berättigad kritik. Sannolikt skulle en ur synpunkten av objektivitet och enhetlighet mera betryggande procedur härutinnan ernås, om de nya mellaninstanserna övertog detta åliggande. Det vill även förefalla, som om åtskilliga av de frågor, vilka bliva en konsekvens av ett genomförande av nu föreliggande förslag, med fördel kunde påläggas dessa mellaninstanser. Jag tänker då närmast på ärenden om huru med vakant lärartjänst bör förfaras i händelse skolråd och folkskolinspektör stannat i olika meningar samt frågor om barns undervisning i annat skoldistrikt än hemortsdistriktet. Tilläggas kan, att dessa nya mellaninstanser, med den kännedom om och överblick över skolväsendet de komme att äga var och en ifråga om sitt område, säkerligen skulle kunna uträtta åtskilligt för åstadkommande av en mera rationell skoldistriktsindelning, därest de tillerkändes initiativrätt med avseende å utredningar om skolförbund.

Vid dryftandet av frågan om åtgärder för skolväsendets anpassning efter nedgången i barnantalet har jag kommit till den bestämda övertygelsen, att en snar lösning av mellaninstansproblemet just ur ändamålsenlighetens synpunkt är ett ofrånkomligt önskemål. De folkskoleärenden, som nu handläggas på mellanstadiet eller där borde handläggas, äro så betydelsefulla, och bliva i all synnerhet, därest här nedan av mig föreslagna åtgärder vinna bifall, av så krävande och omfattande natur, att deras handläggning borde handhavas av myndigheter med detta såsom sin uteslutande uppgift. Därest nya mellaninstanser för folkskoleväsendet inrättades, kunde dessa på ett mer naturligt sätt, än vad nu gäller domkapitlen, inpassas bland de övriga myndigheter, som handlägga folkskoleärenden. Den nuvarande splittringen i fråga om mellaninstansen, som ur folkskoleväsendets synpunkt ej är utan sina olägenheter, skulle i så fall kunna hävas och respektive myndigheter på ett mera enhetligt sätt samarbeta till skolväsendets bästa. Att betänka är slutligen, att genom 1930 års lagstiftning skolväsendet i andra avseenden helt överförts till den borgerliga kommunen. Efter denna reforms genomförande synas inga sakliga eller formella skäl längre kunna anföras till stöd för att såsom mellaninstanser för folkskoleväsendet bibehålla domkapitlen. Tvärtom ter sig en avveckling av denna anordning såsom en naturlig konsekvens av 1930 års reform.

Jag vill givetvis icke på sakens nuvarande läge ingå på frågans tekniska sida och är ej beredd att härutinnan framställa ett positivt förslag men jag har velat begagna tillfället att framhålla vikten av att denna fråga utan dröjsmål göres till föremål för en noggrann och allsidig utredning.

Frågan om mellaninstanser för folkskoleväsendet har, såsom inledningsvis meddelats, varit föremål för behandling i motionen II: 435. Till stöd för det i denna motion framförda yrkandet har anförts huvudsakligen följande:

Till en början bemärkes, att sådana mellaninstanser här bringas på tal i och för handläggandet av i denna proposition berörda ärenden, men att tillika en ökad centralisation förordas, i det att vissa ärenden, som hittills ålegat skolråd och skolstyrelse, skulle överföras till mellaninstansen. Särskilt nämnas upprättande av förslag till tjänsternas tillsättning och utfärdande av tjänstgöringsbetyg. Med avseende härpå kan den reflexionen näppeligen återhållas, att då lagen om skolstyrelse i vissa kommuner nyligen i stor utsträckning skapat en första instans för skolväsendet med större befogenhet än tillförne, särskilt den att tillsätta lärare, det vill förefalla egendomligt att fränhända den en så viktig funktion vid denna tillsättning som upprättandet av förslag. Men dessutom lär över huvud en ökad centralisation inom skolväsendet icke vara att eftersträva, så centraliserat som detta redan är.

Vad därefter angår de påyrkade mellaninstansernas egen organisation uttalar föredragande departementschefen (å sid. 47), att de folkskoleärenden, som nu handläggas på mellanstadiet eller där borde handläggas, äro så betydelsefulla och bliva, därest i propositionen föreslagna åtgärder vinna bifall, av så krävande och omfattande natur, att deras handläggning borde handhavas av myndigheter *med detta som sin uteslutande uppgift*. Något positivt förslag i denna riktning framlägges likväl icke, utan de åtgärder, som anbefallas i och för indragning av skolor m. m., hänföras, i den mån de gälla mellaninstans, till de hittillsvarande.

Bland dessa är det särskilt domkapiteln, som förmenas vara otjänliga för detta ändamål. Departementschefen önskar i stället för dem en verkligt sakkunnig, för folkskoleväsendets bästa effektivt och målmedvetet arbetande provinsiell myndighet.

Så nyligen som år 1927 har dock inom riksdagen ett förslag om dylik myndighets inrättande avslagits med följande av vederbörande utskott givna motivering:

»Att, såsom motionärerna antyda, låta landstingens förvaltningsutskott fungera som dylik mellaninstans, synes emellertid vara ett projekt, som utan vidare kan avvisas. Denna institution äger inga som helst förutsättningar att tillfredsställande kunna fylla en sådan uppgift, tillsatt som den är för helt andra uppgifter och i avsaknad av speciell pedagogisk sakkunskap. Några bärande skäl för att låta just denna institution tjänstgöra som valkollegium vid utseende av skolstyrelser för länet, vilken möjlighet även framkastats, ha lika litet påvisats. Att låta länsstyrelserna fungera som mellaninstans kan ej heller förordas. Länsstyrelserna ha visserligen redan under nuvarande förhållanden att ta befattning med vissa skolärenden, men ej med sådana av pedagogisk och mera betydande skolorganisatorisk natur. Om länsstyrelserna gäller även, att de ej inom sig ha tillgång till pedagogisk erfarenhet, varförutom de redan torde vara så överhopade med ärenden av olika slag, att ett ytterligare ökande av deras arbetsbörda ej kan tillrättas. Ej heller folkskoleinspektionen kan anses lämplig som mellaninstans. Denna institution är nu väsentligen inspekterande och kontrollerande och har endast i ett fåtal mindre viktiga frågor att fatta avgörande beslut, och det torde vara olämpligt att vidga dess befogenhet i sistnämnda

hänseende. Vad förslaget att tillsätta en särskild läns- eller stiftsnämnd beträffar, skulle även en sådan anordning medföra avsevärda olägenheter utan att motsvarande fördelar vunnas. Att låta mer eller mindre politiskt betonade institutioner välja ledamöter i denna nämnd finner utskottet icke önskvärdt. Införandet av dylika nämnder skulle helt visst också draga betydande kostnader. Det bleve 12 eller 24 helt nya ämbetsverk i respektive stift eller län. Att en dylik organisation ej skulle bli billig, behöver knappast särskilt påpekas.

Utskottet vill vidare som sin mening framhålla, att de i motionen påpekade olägenheterna av att bibehålla domkapiteln som instanser mellan de lokala skolmyndigheterna och skolöverstyrelsen efter all erfarenhet äro betydligt överdrivna. Tvärtom torde man ej med fog kunna peka på några anmärkningsvärda olägenheter.»

Denna uppfattning synes fortfarande äga fog för sig, och från rent saklig synpunkt torde tanken på nya mellaninstanser alltjämt böra avvisas.

Men därtill komma de betänkligheter, som tillskapandet av nya ämbetsverk måste väcka från allmän ekonomisk synpunkt, i synnerhet under nuvarande tryckta tider. Det synes angeläget, att riksdagen vid behandlingen av ifrågavarande kungl. proposition icke binder sig för denna avsevärda kostnadsökning.

Ökade möj-
ligheter att
förflytta
lärare.

I kap. II (sid. 48—66) har departementschefen till behandling upptagit frågan om beredande av *ökade möjligheter att förflytta lärare*. I detta hänseende har departementschefen, efter en utförlig redogörelse för nu gällande bestämmelser i ämnet, skolöverstyrelsens förslag i frågan samt myndigheternas yttranden, för egen del anfört huvudsakligen följande:

Förslagen rörande förflyttning av lärare avse dels att skapa möjligheter för lärares förflyttning från ett skoldistrikt till ett annat, dels att vidga nu förefintliga möjligheter att förflytta lärare inom skoldistriktet.

Vad då först förflyttning av lärare *mellan* skoldistriktet beträffar, råder intet tvivel om att en godtagbar lösning av detta problem innesluter betydande möjligheter till en smidig anpassning av folkskoleväsendet efter befolkningsrörelserna. Den isolering, som i detta hänseende för närvarande råder mellan de kommunala enheterna, försvårar i hög grad en utjämning mellan distriktet av växlingarna i behovet av lärare. De bestämmelser, som för närvarande reglera ifrågavarande lärarpersonals rättsliga ställning, lägga emellertid hinder i vägen för att nu vidtaga några effektiva åtgärder i denna riktning. Ett allmänt åläggande av flyttningskyldighet torde näppeligen kunna ifrågakomma annat än i samband med en blivande lönereglering. Visserligen kunde det tänkas, att sådan skyldighet stadgades för alla lärare, som efter en viss framtida tidpunkt vunne ordinarie anställning, men lämpligheten av att, på sätt härigenom bleve fallet, skapa två kategorier av ordinarie lärare med väsentligt olika ställning i rättsligt hänseende kan ifrågasättas. Då detta viktiga spörsmål alltså sammanhänger med en eventuell lönereglering, avser jag här icke att angiva mitt definitiva ställningstagande till detsamma. I alla händelser torde det vara nödvändigt, att det i samband med en lönereglering för ifrågavarande lärarkår toges under överbägande, om ej skyldighet allmänt bör åläggas lärarna att låta sig förflyttas från ett skoldistrikt till ett annat, därest en sådan förflyttning med hänsyn till skolväsendets intressen prövas böra ske. Såsom

villkor för att förflyttning finge ske, synes härvid böra gälla, att de förmaner ifråga om lön, bostad och övriga anställningsförhållanden, som tillkomme läraren å innehavande befattning, ej lede någon minskning eller annan försämring å den nya tjänsten, liksom även att alla av flyttningen föranledda kostnader ersattes läraren. Vidare borde läraren städse lämnas tillfälle att yttra sig i ämnet, innan flyttningen ägde rum. Otivelaktigt komma dessa flyttningsärenden att ställa ganska stora krav på den prövande myndighetens omdöme. Jag föreställer mig att, därest det ej anses nödvändigt att centralisera handläggningen av berörda ärenden, det lämpligaste skulle vara att lägga dem i händerna på de nya mellaninstanser, om vilka jag förut talat.

Att nu genomföra den här avsedda förändringen i lärarnas anställningsförhållanden låter sig alltså icke göra. Riksdagens förut refererade uttalanden i ämnet utesluta för övrigt tanken på att i närvarande stund föreslå en dylik mera genomgripande reform.

Vid sådant förhållande återstår av de under ärendets behandling framförda förslagen allenast skolöverstyrelsens förslag rörande *frivillig förflyttning* av lärare mellan skoldistriktet.

För att en lärare skulle kunna förflyttas på detta sätt, måste till att börja med respektive skolråd och läraren vara ense om förflyttningen. Vidare skall enligt skolöverstyrelsens förslag överstyrelsen därtill lämna sitt medgivande och, sedan läraren av det mottagande skoldistriktet definitivt anställts, Kungl. Maj:t eventuellt bevilja denne flyttningsbidrag av statsmedel. Då läraren underhandlar med skoldistriktet, kan han alltså icke med säkerhet veta, om han kan påräkna bidrag av statsmedel. Från det mottagande skoldistriktets synpunkt bleve fördelen av att tillsätta en ledigbliven lärartjänst i denna ordning egentligen ingen, såvida ej läraren i fråga vore väl kvalificerad och eftersökt, vilket i dessa fall icke alltid med säkerhet skulle vara förhållandet. Jag har svårt att tänka mig möjligheten av att ett skoldistrikt enbart av hänsyn till statsverkets ekonomi eller till ett annat skoldistrikt skulle övertaga en i detta skoldistrikt överflödigt lärare, då skoldistriktet genom att anlita det vanliga, betydligt enklare anställningsförfarandet kan få en måhända bättre kvalificerad lärare. Tillämpningen av det föreslagna stadgandet förutsätter till sist hos lärare och skolråd i det ena distriktet en kännedom om förhållandena i det andra, som icke lärer förekomma annat än i ett omedelbart grannskap. Enstaka förenklingar i det föreslagna tillvägagångssättet synas icke kunna höja anordningens praktiska värde. Flertalet myndigheter hava ställt sig synnerligen tveksamma till förslaget, och liksom dessa kan ej heller jag finna, att anordningen i nämnvärd mån skulle kunna förbättra möjligheterna att indraga skolavdelningar genom förflyttning av lärare. Jag anser mig alltså icke kunna godtaga detta överstyrelsens förslag. Mer effektiva åtgärder äro helt säkert av nöden.

Vad sedan förflyttning av lärare inom skoldistriktet angår, föreskriver gällande folkskolestadga i detta hänseende olika förfaringsätt för skoldistrikt i stad och på landsbygden. Skolöverstyrelsen har nu föreslagit, att dessa bestämmelser sammanföras i ett enhetligt stadgande. Den närmaste följden härav skulle bliva, att nu gällande bestämmelser för förflyttning av lärare i stad i någon mån skulle skärpas. Nu kan förflyttning där ske utan överordnad myndighets prövning; enligt förslaget skulle för dylik förflyttnings giltighet erfordras domkapitlets eller, i vissa fall, skolöverstyrelsens

godkännande. För skoldistrikt på landsbygden skulle förslaget i princip icke betyda någon ändring annat än så till vida, att behörigheten att besluta dylik förflyttning förlägges till skolrådet, ej såsom nu till kyrkostämman. Detta i likhet med nu gällande bestämmelser för stad och för övrigt i analogi med likartad bestämmelse beträffande tills vidare anställd lärare i kungörelsen den 19 september 1929 (nr 287) angående ändrad lydelse av § 19 mom. 1 och § 33 mom. 3 i folkskolestadgan. Gemensamt för såväl stads- som landsbygdsskoldistrikt skulle gälla det tillägget, att folkskolinspektör jämsides med skolrådet tillerkännes rätt att taga initiativ till förflyttning av lärare.

Det från några håll framförda förslaget om införande av bestämmelser, möjliggörande lärares anställande vid skoldistriktets skolor med tjänstgöring tills vidare vid viss skola, har icke av överstyrelsen upptagits till närmare prövning. Jag ämnar till att börja med något uppehålla mig vid denna fråga, som icke saknar betydelse i detta sammanhang. Ordinarie lärare skall enligt folkskolestadgan anställas vid viss skola inom skoldistriktet. I åtskilliga skoldistrikt har det emellertid blivit praxis, att lärare anställas inom distriktet med tjänstgöring *tills vidare* vid viss skola, ett anställningsförfarande, som uppenbarligen står i strid med ordalydelsen i nu gällande folkskolestadga. Denna form för anställandet av lärare synes mig emellertid vara ägnad att underlätta flyttningsproceduren och jag anser därför, att en ändring av gällande bestämmelser bör på denna punkt komma till stånd, varigenom nämnda anställningsform göres till den regelrätta. Några olägenheter för lärarpersonalen torde icke behöva följa härav. En dylik förändring skulle nämligen på intet vis rubba tjänsternas karaktär av ordinarie. I enlighet med vad av skolöverstyrelsen föreslagits torde vidare varje förflyttning av lärare böra underställas domkapitlets prövning och avgörande, och ytterligare bör lärarens yttrande vid varje förflyttning inhämtas. Slutligen torde såsom ett villkor böra uppställas, att dennes avlöningsförmåner ej förminska. Därigenom erhållas säkra garantier för att lärarens intressen i varje fall tillgodoses. Nyssnämnda förändring i lärarnas anställningsförfaranden torde lämpligen kunna ske genom ett tillägg till folkskolestadgans 2 §. Vissa mindre, formella ändringar i folkskolestadgans §§ 18, 19 och 22 torde desslikes behöva vidtagas. Jag anser mig böra framhålla, att de av mig här förordade ändringarna beträffande formen för lärares anställning naturligtvis icke kunna göras tillämpliga å lärare, som vid ändringarnas ikraftträdande redan vunnit anställning. För dessa lärare erfordras alltså särskilda övergångsbestämmelser.

Starka betänkligheter hava framförts emot skolöverstyrelsens förslag, att förflyttning av ordinarie lärare till vakant tjänst i stadsskoldistrikt skulle underställas domkapitlets, respektive skolöverstyrelsens avgörande, på samma sätt som skulle gälla för skoldistrikt på landsbygden. Man har förmenat, att ett dylikt tillvägagångssätt högst avsevärt skulle försena och försvåra förflyttningar i stadsdistrikten, som nu ske enkelt och utan olägenhet för läraren. Häremot kan man framhålla, dels att stadsdistrikten numera ofta genom inkorporering av landsbygdsområden innefatta även skolor med genuin landsbygdsprägel, dels att förflyttning i stad oftast förekommer utan samband med reglementsändring, alltså under enklast möjliga former. Den tidsutdräkt, förfarandet möjligen komme att föranleda, kan enligt min uppfattning icke heller ensamt för sig motivera förslagets slopande. Det kan

därjämte göras gällande, att för det allmänna det är en obestridlig fördel, att en för alla skoldistrikt i görligaste mån likartad behandling av dessa ärenden åstadkommes, liksom det kan påstås vara en vinst, att de centrala skolmyndigheterna även för städernas vidkommande få möjlighet att öva inflytande på dispositionen av lärarkrafterna. Men den avgörande olikheten mellan stadsdistrikt och landsbygdsdistrikt är dock, att lärartjänst i det förra icke är såsom i det senare knuten till viss skola. Icke ens tills vidare är den ordinarie läraren i stadsdistriktet tillförbunden eller tillförsäkrad tjänstgöring vid viss skola. Detta beror framför allt på stadsdistriktets behov av större elasticitet i organisationsformen. Där bör förflyttning av ordinarie lärare kunna ske utan statlig myndighets medverkan, isynnerhet emedan ofta i stadsdistrikt förflyttning av lärare behöver ske utan samband med annan lärares avgång från tjänsten. Så exempelvis därest genom växlingar i befolkningsfördelningen i en skola en läraravdelning indrages och samtidigt i en annan skola en ny parallellavdelning inrättas. I dessa distrikt bör den lokala styrelsen kunna medgivas rättighet att, när skolans bästa det kräver, under vissa villkor, förflytta ordinarie lärare.

Dessa äro de enda sakliga förändringar jag anser mig böra vidtaga i skolöverstyrelsens förslag rörande förflyttning av lärare inom skoldistriktet, som jag för övrigt finner vara välbetänkt och väl lämpat att i viss utsträckning tjäna ändamålet med dessa åtgärder. De ändrade bestämmelserna torde hava sin största betydelse därutinnan, att genom folkskolinspektören det allmänna får ett inflytande på lärares förflyttning, som det förut endast delvis ägt. Bestämmelsernas värde blir givetvis till stor del beroende av folkskolinspektörernas verksamhet. Betonas må till sist, att dessa och andra bestämmelser rörande förflyttning av ordinarie lärare endast i viss grad kunna tjäna det här ifrågakvarande syftet att vid behov indraga skolor och skolavdelningar. Förflyttningen kan ju endast komma till stånd, i fall läraren kan placeras på annan tjänst inom distriktet, varom icke, måste med indragningen av tjänsten anstå, därest icke andra möjligheter kunna tillgripas.

I huvudsaklig överensstämmelse med skolöverstyrelsens förslag böra sålunda i avseende på lärares förflyttning inom skoldistriktet vederbörliga författningsändringar vidtagas.

Härutöver må nämnas, att folkskoledirektionen i Stockholm hemställt, att den i Stockholm i olikhet med i andra jämförliga städer rådande bundenheten av lärartjänster vid viss församlings folkskola måtte upphävas. Detta skulle underlätta erforderliga omgrupperingar av lärarkrafterna. Denna fråga tarvar ytterligare utredning, vadan jag icke i detta sammanhang närmare ingår på densamma.

I motionerna I: 293 och II: 427, vilka sysselsätta sig med frågan om lärares flyttningsskyldighet, har åberopats en av skatteutjämningsberedningen den 17 februari 1932 till Kungl. Maj:t avlåten, vid motionen II: 427 såsom bilaga fogad skrivelse.

I denna skrivelse har erinrats, att beredningen redan tidigare framhållit önskvärdheten av sådana ändrade bestämmelser i folkskolestadgan, att lärare, som hädanefter vunne ordinarie anställning, anställdes vid skoldistriktets skolor med placering tills vidare vid viss skola. Beträffande lärare, vilka redan

vunnit ordinarie anställning vid viss skola, hade beredningen härjämte anför, att det syntes böra tagas under öfvervägande, huruvida icke i samband med en eventuell löneroglering för folkskollärarkåren sådana bestämmelser borde meddelas, att med rätten till reglerad lön skulle följa skyldighet för befattningshavaren att underkasta sig förflyttning i samma utsträckning, som kunde bliva föreskriven för nyanställda lärare.

Beredningen har vidare anför,:

Vad beredningen i nu anförda och andra hänseenden föreslog i sitt berörda utlåtande inskränkte sig till att avse vissa åtgärder, vilka i syfte att bereda ökad möjlighet till begränsning av antalet lärare och skolbyggnader ansågos genomförbara även utan ändring i det nuvarande systemet för folkundervisningens finansiering. Beredningens arbete har emellertid numera fortskridit så långt, att preliminära beslut fattats angående förslag till väsentliga förändringar i sagda system. Då genom dessa skulle bland annat skapas större förutsättningar att åvägabringa den rörlighet i skolorganisationen, som är av behovet påkallad särskilt med hänsyn till den starka, fortgående minskningen av antalet skolpliktiga barn, torde det få anses synnerligen angeläget, att utvecklingen av skolorganisationen i antydd riktning icke onödigtvis fördröjes av bestämmelser, som lägga hinder i vägen för förflyttning av lärare i den omfattning, som må finnas erforderlig. Beredningen har därför funnit sig böra ifrågasätta, att de av beredningen tidigare förordade, ovan omförmälda bestämmelserna om lärares förflyttning erhålla en i viss mån utsträckt räckvidd utan att dessa bestämmelser likväl behöva binda statsmakterna vid den ena eller den andra organisationsformen.

I enlighet härmed får beredningen i underdånighet hemställa, det täcktes Kungl. Maj:t föranstalta därom, att — utöver vad tidigare av beredningen föreslagits — sådana föreskrifter måtte meddelas, att vid nyanställning av lärare vid rikets folkskolor befattningshavare tillförbindes den skyldighet att underkasta sig förflyttning från en tjänst till en annan, som framdeles kan bliva i vederbörlig ordning bestämd. Vid bifall till vad beredningen sålunda föreslagit skulle i händelse av en löneroglering enahanda skyldighet uppställas som villkor för rätt att komma i åtnjutande av reglerad lön.

I motionen I: 298, som jämväl behandlar frågan om lärares flyttningskyldighet, har till stöd för de där framställda yrkandena anförts huvudsakligen följande:

I min hemkommun By inom Kopparbergs län funnos år 1927 660 skolpliktiga barn. År 1931 hade barnantalet minskats till 598. Antalet lärare utgjorde sistnämnda år 32. Innevarande läsår uppgår barnantalet i Hornöds skolor, vilka äro av A-form, till 195, därav 145 å folkskolestadiet, och dessa senare barn äro uppdelade på åtta läraravdelningar. I dessa avdelningar har alltså varje lärare omkring 18 barn att undervisa.

Antalet födda barn i församlingen under åren 1921—1931 utgör enligt uppgift från pastorsämbetet

1921	128
1922	105
1923	102

1924	81
1925	88
1926	65
1927	87
1928	53
1929	71
1930	63
1931	55

År 1938, då skolornas elever komma att utgöras av de under åren 1926—1931 födda barnen, skulle alltså barnantalet uppgå till allenast 394, och då är hänsyn ändock icke tagen till normal dödlighet bland dessa årskullar. Därest antalet lärare icke till dess kan nedbringas, skulle på varje läraravdelning komma i genomsnitt allenast omkring 12 barn. Någon ökning av barnantalet på grund av inflyttning synes icke vara att påräkna. Snarare torde det kunna befaras, att på grund av industrins tillbakagång och därav föranledd utflyttning barnantalet kommer att ytterligare minska.

Liknande förhållanden, som här ovan påvisats, äro, enligt vad jag har mig bekant, rådande i ett stort antal skoldistrikt inom riket.

Det synes under sådana omständigheter ofrånkomligt, att effektivare åtgärder, än i den kungl. propositionen föreslagits, vidtagas i syfte att minska antalet läraravdelningar och att anpassa lärarkrafterna efter det verkliga behovet. Detta krav gör sig med särskild styrka gällande i dessa tider, då statens och särskilt kommunernas finanser, bland annat på grund av de stora utgifterna för folkskoleväsendet, äro synnerligen hårt ansträngda.

De åtgärder, vilka i förevarande hänseende i propositionen föreslås, äro icke till fyllest under de alldeles exceptionella förhållanden, som inträtt genom den starka nativitetsminskningen. För en elastisk anpassning av lärarkrafterna efter barnantalets ökning eller minskning är det uppenbarligen icke tillräckligt att kunna förflytta en lärare inom ett och samma skoldistrikt. Av Kungl. Maj:ts förslag framgår för övrigt icke, huruvida den föreslagna skyldigheten för lärare att underkasta sig förflyttning från en tjänst till en annan skall avse även sådana redan nu anställda lärare, vilka antagits vid viss skola, eller allenast lärare, vilka framdeles vinna ordinarie anställning. I vilket fall som helst är det tydligt, att man på denna väg icke vinner möjlighet att inom rimlig tid minska lärarnas antal och anpassa detta efter barnantalet. Detta syfte nås icke heller i erforderlig omfattning genom det motionsvis framförda förslaget att lärare, som framdeles erhålla ordinarie anställning, skola vara skyldiga att underkasta sig förflyttning i den omfattning, som i vederbörlig ordning kan bliva bestämd. Enda möjligheten att åstadkomma en i nuvarande ekonomiska nödläge nödvändig beskäring av den alltför vida skolorganisationen är, att lärarna underkastas förflyttningsskyldighet icke allenast inom skoldistriktet utan även från ett skoldistrikt till ett annat. Det kan i detta sammanhang erinras, att statens befattningshavare i allmänhet äro skyldiga att underkasta sig förflyttning från en ort till en annan, vadan lärarpersonalen härigenom icke skulle komma i sämre ställning än statens tjänstemän.

Visserligen skulle genom en dylik allmän förflyttningsrätt ett visst ingrepp göras i församlingarnas befogenhet att själva utse sina lärare. Men å andra sidan är det också ett församlingsintresse, att utgifterna för skolväsendet, där så är möjligt, nedbringas, och man torde hava rätt att förvänta att med

det överflöd på lärare, som för närvarande mångenstädes är tillfinnandes, vederbörande myndigheter skola taga en viss hänsyn till församlingarnas önskemål, då det gäller att tillsätta en lärartjänst genom förflyttning från annat skoldistrikt,

Om det alltså ur principiell synpunkt måste anses nödvändigt och riktigt, att en vidsträcktare förflyttningsskyldighet ålägges lärarna, torde emellertid av praktiska hänsyn denna skyldighet böra på något sätt begränsas. Lämpligast synes härvid vara, att förflyttningsskyldigheten inskränkes till att omfatta skolor inom ett och samma län.

Till förekommande av att förflyttningsrätten missbrukas torde böra meddelas föreskrifter av enahanda innehåll, som i propositionen föreslås vid förflyttning av lärare inom ett skoldistrikt.

För det allmänna skulle ett nedbringande av lärarantalet genom förflyttning vid uppkommande ledigheter av lärare från ett skoldistrikt till ett annat innebära avsevärda besparingar. Särskilt gäller detta staten, som ju för närvarande betalar 9/10 av lärarnas avlöning. Då det icke torde kunna ifrågasättas att vid förflyttning av lärare mellan olika skoldistrikt ålägga det ena eller andra distriktet att betala kostnaderna för lärarens flyttning, synes det böra ankomma på staten att i dylika fall bestrida dessa kostnader, ävensom att till läraren utgiva ersättning för den minskning i avlöningsförmåner, statliga såväl som kommunala, han kan få vidkännas på grund av förflyttningen. Dylika ersättningar torde böra utbetalas av vederbörande länsstyrelse efter prövning av de framställda anspråken. Med hänsyn till den besparing, som från statens sida härvid skulle göras beträffande statsbidrag till skoldistriktet, torde dessa ersättningar lämpligen kunna utgå från det nuvarande förslagsanslaget till lärarnas avlöning.

Mot införandet av en dylik allmän förflyttningsskyldighet har invänts, att de lärare, vilka redan antagits vid viss skola, över huvud icke kunna tvingas att underkasta sig en vidsträcktare förflyttningsskyldighet. Detta må vara riktigt. Om en sådan lärare vägrar att gå med på en förflyttning, som med hänsyn till det allmännas befogade intressen finnes påkallad, bör därför skapas möjlighet att utöva en viss påtryckning på läraren. I sådant syfte bör enligt min uppfattning föreskrivas, att läraren i sådant fall icke skall äga rätt att bekomma den av riksdagen beviljade provisoriska avlöningsförbättringen. Även om detta ur den enskilde lärarens synpunkt kan förefalla i viss mån obilligt, bör det dock erinras, att det icke är fråga om att genom förflyttningen beröva läraren någon del av hans löneförmåner, och då nu förhållandena äro sådana, att åtgärder i den av mig angivna riktningen måste vidtagas för att hålla statens och kommunernas utgifter för skolväsendet inom skäligen gränser, torde det kunna förväntas att lärarkåren lojalt fogar sig i sådana förändringar, som med hänsyn till det allmännas och folkskolans bästa visa sig erforderliga.

Jag vill till slut erinra, att det icke saknas precedensfall på ingripanden av den art, som här av mig föreslagits. Sålunda gjordes exempelvis genom statsmakternas beslut år 1927 härads hövdingarnas rätt att i fortsättningen komma i åtnjutande av den då utgående förhöjningen av expeditionslösen beroende därav, att de underkastade sig bestämmelserna i kungörelsen den 20 maj 1927, nr 179, i fråga om avlöning åt de vid domsagornas kanslier anställda, icke rättsbildade biträdena. Genom kungörelsen den 26 juli 1927 om ändring av § 3 i förordningen den 7 december 1883 angående expeditionslösen förordnades vidare, att vissa bevis, vilka av myndighet utfärdats mot lösen, skulle vara befriade från dylik avgift.

Beträffande den i kap. III (sid. 66—89) behandlade frågan om åstadkommande av *ökade möjligheter att vid vakanser indraga obehövlige lärartjänster* har departementschefen — efter redogörelse för nu gällande bestämmelser, myndigheternas yttranden och skolöverstyrelsens förslag i ämnet — för egen del anfört huvudsakligen följande:

Ökade möjligheter att vid vakanser indraga obehövlige lärartjänster.

Indragning av överflödig skola eller skolavdelning kan givetvis lättast genomföras i samband med inträdande vakans inom lärarkåren, vare sig den avgående läraren lämnar den tjänst, som ifrågasättes till indragning, eller annan tjänst inom distriktet, i vilket fall indragningen blir förknippad med en förflyttning av lärare. För de bestämmelser, som i detta hänseende gälla, har jag i det föregående redogjort. Nu har skolöverstyrelsen föreslagit, att dessa bestämmelser borde så ändras, att skoldistrikt skulle åläggas ovillkorlig skyldighet att, då lärartjänst inom distriktet blir ledig, inhämta folkskolinspektörens yttrande, innan skolrådet vidtager åtgärder för återbesättande eller indragning av tjänsten. Äro vid denna omprövning skolråd och inspektör eniga, har skolrådet att vidtaga åtgärder för tjänstens återbesättande, respektive indragande. Äro de icke ense, skall realfrågan om tjänstens återbesättande avgöras av skolöverstyrelsen eller, därest ändring av reglementet erfordras, av domkapitlet. I det stora hela anser jag mig kunna biträda skolöverstyrelsens nyssnämnda förslag och detta huvudsakligen af följande skäl.

Då det gäller inrättande av ny lärartjänst, skall folkskolinspektör enligt § 18 h) statsbidragsförfattningen vitsorda tjänstens behövlighet för att statsbidrag till densamma skall kunna utgå. Det allmänna har genom denna bestämmelse en tämligen effektiv kontroll på att lärartjänster icke i onödan inrättas. Om däremot fråga är om återbesättande av vakant tjänst, har det allmänna icke lika goda möjligheter att noga pröva, om tjänsten i fråga behöver återbesättas eller måhända utan olägenhet för skoldistriktet och till fördel för statsverket skulle kunna indragas. Visserligen kan folkskolinspektören i enlighet med sin instruktion taga initiativ till reglementsändring och alltså i vissa fall tvinga fram en indragning av den överflödiga tjänsten. Folkskolinspektören får emellertid icke alltid kännedom om ledigheten — något som tydligt framgår av folkskolinspektörernas yttranden — och gäller det större skolor, där reglementsändring icke erfordras för dylik indragning, kan skolrådet handla efter gottfinnande.

Detta förhållande, att det allmänna å ena sidan tämligen effektivt kan kontrollera, att antalet ordinarie befattningshavare i folkskoleväsendet icke över hövan utökas, å andra sidan icke äger rättighet att i alla fall tillse, att antalet befattningshavare förminskas, då detta låter sig göra utan olägenhet för vare sig lärare eller skolråd, blottar en betänklig brist i gällande bestämmelser. Denna lucka i folkskoleförfattningarna är så mycket mer iögonfallande, som staten här har betydande ekonomiska intressen att tillvarataga, ej minst då barnantalet i skolorna sjunker. Jag vill icke bestrida, att åtgärder för avhjälpande av detta ur statens synpunkt påtagliga missförhållande i viss mån inkräkta på kommunernas nuvarande rätt att själva ordna sitt skolväsen. I de yttranden, som över skolöverstyrelsens förslag avgivits av ett stort antal skolråd, hava emellertid icke annat än i rena undantagsfall ur den kommunala självbestämmanderättens synpunkt några betänkligheter framförts emot en sådan ändring i folkskolestadgan, att det allmänna mot skolrådets mening skulle kunna indraga lärarbefatt-

ning eller på annat sätt disponera över densamma. Länstyrelsen i Härnösand har emellertid funnit den ifrågasatta bestämmelsen icke stå i god överensstämmelse med skoldistriktens nu bestående frihet i fråga om nyinrättande av lärartjänster och har därför ifrågasatt, att prövning av vakansblivna tjänsters återbesättande eller indragande borde ske med tillämpning av samma princip, för vilken nyssnämnda § 18 h) i statsbidragsförfattningen är ett uttryck. Därigenom skulle den kommunala självbestämmanderätten icke behöva rubbas. Tydligt är, att den frihet för skoldistriktet, som härigenom vunnas, bleve av ytterst skenbar natur. Därest emellertid detta förslag godtoges, skulle däremot det allmänna icke kunna begagna de möjligheter till inskränkning i skolorganisationen, som på annat vis kunde erbjuda sig, då lärartjänst blir ledig, exempelvis genom förflyttning av på annan befattning inom distriktet överflödiga lärare till den ledigblivna tjänsten. Skolöverstyrelsen har med väl grundade skäl visat, att folkskolinspektörens inflytande vid omprövningen rörande ledig lärartjänsts behövlighet ej bör inskränkas till att blott gälla själva sakfrågan, huruvida tjänsten skall indragas eller återbesättas, utan bör omfatta även huruvida vakansen på annat sätt kan utnyttjas för skolorganisationens lämpliga anpassning efter barnantalet. Jag vill i detta avseende gå ett steg längre än skolöverstyrelsen och i likhet med skatteutjämningsberedningen föreslå, att ifrågavarande omprövning bör omfatta även huruvida tjänsten i fortsättningen, därest den icke återbesättes med ordinarie befattningshavare, bör uppehållas med extra ordinarie eller på viss tid anställd lärare. Härigenom erhålles ytterligare en garanti för att tjänster inrättas endast då så verkligen är av behovet påkallat, och samtidigt ernås den fördelen, att nyssnämnda omprövning göres så allsidig som möjligt.

Vissa myndigheter hava befarat, att genom folkskolinspektörens avgörande inflytande på ärendets handläggning en olika bedömning i de särskilda fallen icke skulle kunna undgås. Jag tror icke, att på detta vis några olägenheter av betydelse skulle uppstå. Redan nu är folkskolinspektörens vitsord vid nyinrättande av lärartjänst utslagsgivande, och det har icke försports, att detta stadgande i nyssnämnt avseende medfört några nackdelar.

Skolöverstyrelsen har med övertygande motivering avstyrkt förslag om införande av bestämmelser rörande minimiantal barn per läraravdelning. Dylika bestämmelser skulle ur kontroll- och besparingssynpunkt hava sin största betydelse i större samhällen med A-skolor med parallellavdelningar, där enligt vad erfarenheten visat det ej sällan förekommer, att läraravdelningarna göras relativt små. Därest skolöverstyrelsen, såsom av överstyrelsen föreslagits, tillerkännes rättighet att i vissa fall, nämligen då skolråd och folkskolinspektör i skoldistrikt, där för indragning av lärartjänst reglementsändring ej erfordras, stanna i olika meningar, avgöra frågan om återbesättande eller indragning av ifrågavarande tjänster, torde en i viss mån enhetlig kontroll på klassavdelningarnas storlek i dylika samhällen kunna åstadkommas.

Vissa myndigheter hava föreslagit, att § 18 h) i statsbidragsförfattningen borde förtydligas på så vis, att därav klart framgår, att skoldistrikt skall inhämta folkskolinspektörs vitsord även för tjänst, som förändras från extra ordinarie till ordinarie. Skolöverstyrelsen har häremot invänt, att bestämmelsens nuvarande avfattning väl synes försvara en sådan tolkning och att för övrigt komplettering av bestämmelsen vore obehövligen, därest vad av överstyrelsen föreslagits beträffande förfarandet vid återbesättande av ledig

tjänst bleve bifallet. Även om denna överstyrelsens uppfattning vore riktig, anser jag det bäst att ifrågavarande författningsrums innebörd förtydligas på angivet sätt och föreslår därför en sådan omformulering av § 18 h) i statsbidragsförfattningen, att därav på ett otvetydigt sätt framgår, att folkskolinspektörs vitsord erfordras såväl vid inrättandet av ny ordinarie eller extra ordinarie befattning som vid förändring av extra ordinarie lärartjänst till ordinarie.

Under diskussionen rörande åtgärder för indragning av skolor och skolavdelningar hava åtskilliga förslag framställts, att i större utsträckning än nu icke ordinarie lärare borde anställas. Skolöverstyrelsen har tillmötesgått dessa förslag så till vida, att överstyrelsen föreslagit ändring av § 2 mom. 2 och § 24 i folkskolestadgan i sådan riktning, att, därest de i nyssnämnda stadganden föreskrivna förutsättningarna för anställande av icke ordinarie lärare förefinnas, sådana lärare böra anställas. Ändringen synes mig i sin mån ägnad att främja syftet med den av riksdagen begärda utredningen och kan näppeligen innebära några risker för att icke ordinarie lärare skulle komma att anställas i större utsträckning än som kan anses önskvärt. Jag har därför intet att invända mot förslaget.

Vad skolöverstyrelsen föreslagit i fråga om befrielse för skoldistrikt från skyldighet att anställa vikarie, då lärarbefattning är ledig eller lärare åtnjuter tjänstledighet, synes väl motiverat och torde i viss mån kunna tjäna syftet med här föreslagna åtgärder. Den nuvarande avfattningen av § 25 i folkskolestadgan tvingar skoldistrikt att anställa vikarie för dylik lärare även i de fall, då detta strängt taget vore överflödigt. Därest åt skolöverstyrelsen uppdrages att efter framställning från vederbörande skolråd därifrån medgiva befrielse, torde man äga trygghet för att dylika dispenser allenast medgivas, då detta kan ske utan men för skolan. Den av skolöverstyrelsen i konsekvens härmed föreslagna ändringen i statsbidragsförfattningen vill jag även tillstyrka.

I detta sammanhang vill jag påpeka, att det behov av ändamålsenliga mellaninstanser, som jag i det föregående framhållit, får en ytterligare bekräftelse. Skolöverstyrelsens av mig i det väsentliga biträdda förslag om förfarandet, då fråga uppstår om vakansers fyllande, innebär, att vid reglementsändring ärendet hänskjutes till domkapitlet men eljest, då reglementsändring är obehövlig, till skolöverstyrelsen. Denna på formella grunder beroende tudelning av till innebörden likartade mål är icke ägnad att befordra en konsekvent rationalisering av skolväsendet. Betydligt smidigare och enhetligare skulle dessa frågor behandlas, om de hänvisades till en och samma skoladministrativa myndighet. Dessutom skulle den förtrogenhet med de lokala förhållandena, som måste förutsättas hos en mellaninstans av det slag, som jag förordat, garantera icke endast en större kännedom med ärendets detaljer utan också ett större förtroende hos befolkningen.

Ändring i stadgan rörande folkundervisningen i Stockholm i analogi med vad i det föregående föreslagits angående omprövning vid ledigblivande av lärartjänst vill jag icke nu föreslå. Denna fråga torde böra prövas i samband med spörsmålet om sättet för anställning av lärare inom Stockholm, vilken fråga jag förut vidrört.

I detta sammanhang får utskottet erinra om de i motionerna I: 155 och I: 296 framställda yrkandena, i vad de avse inrättande av nya skolor, under-

visningsavdelningar eller lärartjänster vid folkskolorna. Beträffande de av motionären till stöd för berörda yrkanden anförda skälen hänvisar utskottet till nämnda motioner.

Undervisning av barn i främmande skoldistrikt.

I kap. IV (sid. 83—100) har departementschefen upptagit frågan, huruvida icke genom *hänvisning av barn från ett skoldistrikt till skolgång i ett angränsande* vissa möjligheter skulle givas att indraga onödiga skolor och skolavdelningar eller förbättra undervisningen.

Efter en redogörelse för den i detta hänseende förebragta utredningen har departementschefen anført följande:

Skolöverstyrelsen har föreslagit, att domkapitlen skulle medgivas rätt att efter framställning från vederbörande skolråd eller statens folkskolinspektör förständiga skoldistrikt att i viss skola till undervisning mottaga barn från annat skoldistrikt. Det förefaller mig, som om goda skäl såväl av skolöverstyrelsen som av de i ärendet hörda myndigheterna anförts för behovet av en dylik anordning. Jag vill framhålla, att skyldigheten att i förevarande hänseende underkasta sig vederbörande myndighets bestämmelser bör gälla ej allenast det mottagande skoldistriktet utan även det distrikt, där barnen höra hemma. Det kan nämligen väl tänkas, att motstånd mot dispositioner av förevarande slag kan resas även från sistnämnda distrikt. Målsman bör ävenledes hava rätt att hos domkapitlet, därest hänvändelse till skoldistriktet icke lett till resultat, anmäla behovet av undervisning i annat skoldistrikt av barn, som stå under hans målsmanskap.

Klart är, att det ur många synpunkter skulle vara lämpligast, om överflyttande av skolbarn till undervisning i annat skoldistrikt i fortsättningen liksom nu kunde ske på frivillighetens väg genom överenskommelse mellan vederbörande skoldistrikt. Dylik överflyttning försiggår i relativt stor utsträckning. Enligt folkskolinspektörernas beräkningar undervisades läsåret 1927/1928 sammanlagt 1,972 barn i främmande skoldistrikts skolor, varav för 682 barn betingades särskild ersättning, medan återstående 1,290 barn åtnjöto kostnadsfri undervisning. Skolavgifterna för de förstnämnda barnen varierade mellan två och två hundra kronor per barn och läsår. Inalles torde genom denna frivilliga överflyttning hava inbesparats vid pass 66 läraravdelningar. Emellertid hava myndigheterna med stor samstämmighet påvisat, att det synnerligen ofta förekommer, att skoldistrikt, som visat den största omtanke om det egna distriktets skolor, utan hållbara skäl vägra mottaga barn från annat skoldistrikt till undervisning, så snart fråga härom väckes. Detta torde vara en ingalunda oväsentlig orsak till att skolorganisationen inom många distrikt har en omfattning, som icke är av behovet påkallad. Folkskolinspektörerna hava nu beräknat, att i fall skoldistrikt vore förpliktigt att i sina skolor mottaga barn från annat skoldistrikt och möjligheterna till överflyttning av barn från ett distrikt till ett annat utnyttjades, så långt barnens skolvägar och befintliga skollokaler det medgäve, sammanlagt 120 läraravdelningar skulle besparas. Det allmänna har sålunda här möjligheter att vinna avsevärda kostnadsminskningar. I ett stort antal fall kunde vidare genom denna anordning barnens skolvägar förkortas och undervisningen förbättras.

Emellertid har skolöverstyrelsen föreslagit, att domkapitlet borde få meddela dylikt förständigande endast under förutsättning, dels att statens kost-

nader för skolväsendet därigenom nedbringas eller barnens skolvägar avsevärt förkortas, dels att det mottagande skoldistriktet därigenom icke förorsakas ökade utgifter eller undervisningen genom anordningen icke kan anses bliva lidande. Vissa av dessa inskränkningar hava hos flertalet myndigheter väckt starka och enligt mitt förmenande väl befogade erinringar. Sålunda torde det icke vara välbetänkt att uppställa det villkoret, att undervisningen genom anordningen icke får bliva lidande. Detta skäl synes redan nu ofta missbrukas. Då domkapitlen skulle äga att pröva de förutsättningar, under vilka hänvisning kan komma till stånd, anser jag det i likhet med skatteutjämningsberedningen tillräckligt, att modifiera villkoret därhän, att barnen icke må hänvisas till skola inom annat skoldistrikt, om denna anordning kan anses medföra påtagligt men för undervisningen i något av de skoldistrikt, som åtgärden berör.

I enlighet med vad skatteutjämningsberedningen anfört, torde villkoret om att »statens» kostnader för skolväsendet genom åtgärden nedbringas böra, med tanke på kommunerna, ändras därhän, att åtgärden må vidtagas under förutsättning, att »det allmännas» kostnader härigenom minskas.

Skolöverstyrelsen har vidare förutsatt, att hänvisning icke skulle få förekomma, därest det mottagande skoldistriktet därigenom förorsakades ökade utgifter. Emellertid åsamkar tydligenvis varje i skola undervisat barn skoldistriktet kostnader. Skolbänk skall tillhandahållas, städning, eldning, skurning o. s. v. draga större kostnader ju flera barn som undervisas. I åtskilliga skoldistrikt tillhandahållas numera fri undervisningsmateriel och ej sällan även fri bespisning. Det av skolöverstyrelsen föreslagna villkoret skulle alltså i de flesta för att icke säga alla fall lägga hinder i vägen för ett ifrågasatt förständigande från domkapitlets sida. Detta villkor torde därför icke böra uppställas. I stället torde bestämmelse böra meddelas om rätt för det mottagande distriktet att erhålla ersättning för den av ifrågasvarande anordning föranledda omedelbara ökningen i dess löpande omkostnader. Skolöverstyrelsens nyss anförda uppgifter visa, att av nu i andra skoldistrikt undervisade barn ungefär två tredjedelar åtnjuta kostnadsfri undervisning, under det att skolavgifterna för de återstående variera mellan två och två hundra kronor per barn och läsår. I vissa fall hava dessa avgifter erlagts av barnens föräldrar. En del myndigheter hava uttalat farhågor för att ersättningsfrågans upptagande i detta sammanhang lätt skulle komma att leda till att man i så gott som alla fall ansåge sig böra göra anspråk på ersättning. Det övervägande flertalet myndigheter åter synas anse, att ersättningsfrågan redan nu bör regleras, enär eljest i åtskilliga fall skoldistrikt liksom nu genom oskäligen fordringar skulle kunna omöjliggöra önskvärd överflyttning av skolbarn. Jag vill för min del ansluta mig till den senare meningen och detta även av det skälet, att det synes mig billigt och rättvist, att kostnaderna för undervisning av annat skoldistrikts barn ersättas, därest distriktet gör anspråk därpå. Att redan nu uppställa vissa grunder, efter vilka denna ersättning skulle utgå, finner jag däremot icke nödvändigt. Lämpligast synes vara, att åt domkapitlen giva befogenhet att i detta avseende utöva en diskretionär prövningsrätt och sålunda från fall till fall avgöra, vilken ersättning som rimligen bör utgå. I regel torde den direkta självkostnaden ungefärligen kunna fastställas, varförutom domkapitlen torde hava viss vägledning i de krav, som från respektive skoldistrikt framställas. Av vikt är emellertid, att, så långt görligt är, det åt skoldistriktet överlåtes att genom frivillig inbördes

överenskommelse uppnå enighet i ersättningsfrågan. Domkapitlet bör sålunda besluta i ersättningsfrågan, allenast där något av skoldistriktet detta begär. Ersättningen skall givetvis utgöras av det skoldistrikt, som barnet tillhör.

Motsvarande ändring bör vidtagas i stadgan rörande folkundervisningen i Stockholm.

Jag vill icke underlåta att även i detta sammanhang erinra, att behovet av mellaninstanser med verklig sakkunskap på folkskolans område är inlysande. Man kan icke påräkna, att nu berörda frågor eljest bliva behandlade efter något så när enhetliga grunder.

Det i motionen II: 76 framförda yrkandet avser verkställande av utredning i den fråga, beträffande vilken, på sätt ovan senast angivits, propositionen innehåller ett positivt förslag. I fråga om de till stöd för berörda yrkande anförda skälen får utskottet hänvisa till motionen.

Ökad användning av kommunalförbund för främjande av skolväsendet.

I kap. V (sid. 101—109) ägnas uppmärksamhet åt frågan om *ökad användning av kommunalförbund för främjande av skolväsendet*. I riksdagens skrivelse angående beredande av utökade möjligheter till indragning av skolor och skolavdelningar framhölls, att för ifrågavarande syftmåls vinnande det vore av vikt, att frågan om inrättande av kommunalförbund för tillgodoseende av skolväsendets krav mera beaktades. Skolöverstyrelsen har tagit upp ett i vissa yttranden framfört förslag, att folkskolinspektör skulle tillerkännas rätt att taga initiativ till bildande av kommunalförbund för skolväsendets tillgodoseende. Kostnaderna för erforderlig utredning skulle i detta fall bestridas av allmänna medel. Skolöverstyrelsen föreslår i enlighet härmed motsvarande ändring av § 33 lagen om kommunalförbund.

Departementschefen har i denna fråga — efter en redogörelse för den i ämnet förebragta utredningen — anfört följande:

Jag vill betona, att spørsmålet att åstadkomma större förvaltningsenheter för folkskoleväsendet, vare sig nu detta sker genom direkt sammanslagning av de alltför små skoldistriktet eller genom att med hjälp av lagen om kommunalförbund sammansluta skoldistriktet till samarbete för skolväsendets ordnande, är en av de allra mest centrala frågorna i diskussionen om utvägar för åvägabringandet av en i möjligaste mån klok hushållning med det allmännas anslag till skolväsendet. Denna uppfattning delas av de myndigheter, som yttrat sig i ärendet. Samstämmigt har emellertid framhållits, att skoldistriktet i allmänhet äro ytterst obenägna att ingå på dylikt samarbete. I de fall, där folkskolinspektörerna intresserat sig för uppgiften att sammanföra skoldistriktet i kommunalförbund, synas deras hänvändelser oftast ha mötts med likgiltighet eller motstånd. Lagen om kommunalförbund har utformats på sådant sätt, att regeln om den kommunala självbestämmanderätten upprätthållits obruten. Skoldistriktet äger efter gottfinnande biträda eller avslå förslag om bildande av kommunalförbund. Sker det sistnämnda, kommer förbundet icke till stånd, vilka skäl som än kunna anföras till förmån för ett sådant. Staten har endast i fråga om svårt skatte-tyngda kommuner möjligheter till viss indirekt påtryckning på vederbörande

skoldistrikt enligt lagen den 16 december 1927 angående understöd av skattetjämningsmedel åt vissa kommuner.

Frågan om ävägbringandet av större kommunala förvaltningsenheter är emellertid i ett större sammanhang föremål för övertvägande inom skatteutjämningsberedningen. Det synes vid sådant förhållande icke tillrädligt att nu vidtaga några ändringar i lagstiftningen på förevarande område och sålunda föregripa beredningens arbete. Skolöverstyrelsens förslag om införande av en bestämmelse rörande rätt för folkskolinspektör att taga initiativ till bildande av kommunalförbund torde för övrigt, på sätt flertalet myndigheter påpekat, komma att få ringa praktisk betydelse, så länge icke framställningar i detta ärende riktas till en för skolärenden särskilt arbetande och intresserad mellaninstans med den initiativkraft, som följer den medvetet uppfattade kallelsen att oavlåtligt befordra undervisningens väl. Jag avstyrker alltså för det närvarande skolöverstyrelsens förslag i denna del.

Bland andra åtgärder för skolväsendets smidigare anpassning efter växlande förhållanden har ifrågasatts möjligheten av att ytterligare utvidga anordningen med *statsbidrag till inackordering av skolbarn och till skolskjutsar*. Härom handlar kap. VI (sid. 109—136). I detta kapitel dryftas även frågan om *det ordinarie förslagsanslaget till avlöning åt lärare vid folkskolor*.

Inackorderingsanslag och statsbidrag för skolskjutsar. Avlöningsanslaget.

De myndigheter, vilkas yttranden av skolöverstyrelsen återopats i förevarande utredning, hava samstämmigt vitsordat, att en utökning av statens understödsverksamhet för inackordering av skolbarn och åstadkommande av skolskjutsar med all sannolikhet i betydande utsträckning skulle befordra folkskolväsendets förmåga av anpassning efter ändrade befolkningsförhållanden. Samtidigt konstateras emellertid, att på vissa håll fördomar, låt vara ogrundade, mot skolskjutsar ofta yppats hos föräldrar och målsmän och att likaledes — och mera allmänt — målsmännen endast med motvilja eller tveksamhet gå med på att inackordera sina barn hos andra familjer. Denna motvilja har till en del sin naturliga förklaring i svårigheten att anskaffa tillräckligt kvalificerade enskilda hem, i vilka barnen kunna inackorderas. Några myndigheter draga konsekvensen härav, då de förorda en kraftig utvidgning av skolhemsverksamheten, såsom utgörande det säkraste och ur pedagogisk synpunkt lämpligaste medlet till skolväsendets koncentrerung och för indragning av mindervärdiga skolor. De fåtaliga myndigheter, som uttalat tveksamhet beträffande utvidgad tillämpning av antingen inackordering av skolbarn eller skolskjutsar, hänvisa i allmänhet till det faktum, att anordningarna i fråga somligstades icke äro populära bland skoldistriktens befolkning, att de medföra vissa olägenheter och aldrig helt kunna ersätta en skola. Övriga uttala sig däremot med eller utan motivering för en ökad användning av dessa anordningar. Nu gällande bestämmelser anses för snävt utformade, högre statsbidrag föreslås bära utgå för skolskjutsar, statsbidrag till inackordering av skolbarn bör ej blott begränsas till vissa län utan utbetalas över hela landet och bidragets inskränkning till vissa sociala kategorier hävas. Såsom fullt utprövade och gagneliga bära respektive an-

ordningar inordnas bland övriga medel, som stå det allmänna till buds för undervisningsväsendets förbättrande.

Anslaget till *statsbidrag för inackordering av skolbarn*, som beviljades första gången av 1902 års riksdag med ett belopp av 5,000 kronor, skulle användas för att åt fattiga inom Vilhelmina församlings fjälltrakter och inom Risbäcks kapellförsamling på längre avstånd från församlingens skolor boende skolpliktiga barn bereda möjlighet till skolgång. Sedermera har anslaget ökat och därmed även antalet skoldistrikt, som därav kommit i åtnjutande. Enligt kungörelsen den 28 maj 1926 (nr 142) utgår statsbidrag till skoldistrikt inom Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, dock med undantag för rikets nordligaste gränsorter, för inackordering i skolhem eller enskilda hem av skolpliktiga barn av fattiga, avlägset från skola boende föräldrar. Det vederbörande skoldistrikt tillkommande beloppet skall av skolöverstyrelsen i varje särskilt fall bestämmas. För budgetåret 1929/1930 utgick anslaget med 315,000 kronor, inberäknat bidrag åt Västerbottens läns arbetsstugor, och för budgetåret 1930/1931 beviljades ett anslag av 515,000 kronor. I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag beslöt riksdagen för budgetåret 1931/1932 under rubriken »Inackorderingsbidrag för vissa skolpliktiga barn inom Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, dock ej rikets nordligaste gränsorter» uppföra ett ordinarie anslag av 548,000 kronor. Riksdagen avlog samtidigt väckta motioner (I: 92 och II: 150) om inackorderingsbidragets utsträckande att gälla »Dalarne och Norrland, dock ej rikets nordligaste gränsorter». Sedermera har ny kungörelse i ämnet utfärdats den 29 maj 1931 (nr 130).

Med hänvisning till gällande bestämmelser framhåller skolöverstyrelsen inledningsvis, att anordningen med inackordering av skolbarn närmast är att betrakta som en nödfallsåtgärd, tillkommen icke i syfte att förbilliga eller förbättra skolväsendet utan för att möjliggöra att ifrågavarande barn över huvud taget komma i åtnjutande av skolundervisning.

Även om sålunda inackordering av skolbarn anses vara en nödfallsutväg, som endast med största varsamhet bör tillgripas, torde dock enligt skolöverstyrelsens uppfattning en dylik åtgärd i vissa ingalunda sällsynta fall kunna tjäna som medel för indragning av skolor och skolavdelningar. Jämte sin rent sociala och pedagogiska huvuduppgift skulle inackorderingens därmed tjäna jämväl ekonomiska syften. Överstyrelsen vill emellertid för sin del icke förorda en schablonmässig, av enbart ekonomiska motiv föranledd indragning av skolor.

Nu gällande bestämmelser för statsbidrag till inackordering av skolbarn äro emellertid i några avseenden, anför överstyrelsen, hinderliga för anordningens nyttjande som medel för indragning av skolor och skolavdelningar. Detta gäller i främsta rummet statsbidragets begränsning till vissa län.

Skolöverstyrelsen föreslår, att ett extra anslag å 15,000 kronor anvisas till inackorderingsbidrag för vissa skolpliktiga barn i de delar av riket, där

för närvarande dylikt bidrag icke utgår. Ifrågavarande verksamhet får, menar överstyrelsen, de första åren karaktär av försök. Säkra beräkningsgrunder saknas för bedömandet av det belopp, som kan visa sig erforderligt. Om ett dylikt mindre anslag funnes tillgängligt, skulle dock det faktiska behovet kunna utrönas med ledning av inkomna ansökningar om statsbidrag. Rörande villkoret, att statsbidrag till inackordering av skolbarn enligt gällande bestämmelser skall utgå allenast till barn av fattiga föräldrar, förklarar överstyrelsen sig förbliva vid den tidigare av överstyrelsen tillkännagivna principiella uppfattningen, att statsbidraget icke bör begränsas endast till barn av fattiga föräldrar. Ett slopande av nämnda bestämmelse skulle få endast ringa betydelse för statsverket, då de föräldrar och målsmän, för vilkas barn skoldistrikt komme att åtnjuta dylikt statsbidrag, i regel kunna anses tillhöra den i kungörelsen åsyftade kategorien.

Till sist erinrar överstyrelsen om den av åtskilliga myndigheter omskrivna olägenheten att finna lämpliga inackorderingshem. Av denna anledning vore en i möjligaste mån sund utveckling av inackorderingssystemet i hög grad beroende av tillgången på skolhem och arbetsstugor, varför anordnandet av sådana alltjämt vore förtjänt av statsmakternas kraftiga stöd.

I sina anslagsäskanden för nästkommande budgetår har skolöverstyrelsen hemställt, att det ordinarie anslaget till inackorderingsbidrag för vissa skolpliktiga barn inom Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, dock ej rikets nordligaste gränsorter, måtte i riksstaten för budgetåret 1932/1933 uppföras med oförändrat belopp, 548,000 kronor.

För *anordnande av skolskjutsar* utgick under ett vart av budgetåren 1926/1929 ett extra anslag av 30,000 kronor. Budgetåret 1929/1930 höjdes anslaget till 60,000 kronor. Samma anslag utgick under nästföljande budgetår. År 1930 hemställde skolöverstyrelsen hos Kungl. Maj:t, att anslaget måtte höjas till 100,000 kronor, enär den stora efterfrågan på anslag icke stode i rimlig proportion till den ringa tillgången på medel. Samtidigt ifrågasatte överstyrelsen, att anslaget måtte givas karaktären av ordinarie förslagsanslag, eller, övergångsvis, extra reservationsanslag, på det att möjliga besparingar under ett budgetår kunde tagas i bruk nästföljande år. Departementschefen kunde med hänsyn till den korta tid, som förflutit, sedan anslaget senast höjdes, och jämväl av budgetära skäl, icke förorda större ökning än till 75,000 kronor. Vidare hade ifrågavarande verksamhet bedrivits under relativt kort tid, vadan ändring av anslagets natur icke borde nu vidtagas. Kungl. Maj:t föreslog därför riksdagen, att för budgetåret 1931/1932 för ifrågavarande ändamål anvisa ett extra anslag av 75,000 kronor. Ett flertal motioner väcktes (I: 33, II: 71, 31, 109, 151), i vilka samtliga hemställdes om ökning av anslaget till 100,000 kronor. I fyra av dessa motioner föreslogs desslikes, att anslagsbeteckningen måtte förändras till ordinarie förslagsanslag, och i en av dessa sistnämnda motioner (II: 109), att anslag till skolskjutsar måtte utgå med 75 procent av de kostnader, som skoldistrikt genom

denna anordning åsamkats. Statsutskottet (nr 8, punkt 229) föreslog anvisandet av ett extra anslag av 85,000 kronor, vilken hemställan vann riksdagens bifall (skrivelse nr 8 A, punkt 217).

Bestämmelser angående skolskjutsar finnas givna i kungörelsen den 28 maj 1926 (nr 143). Bidrag utgår företrädesvis för skjutsning av barn, som hava lång eller eljest svår väg till skolan, och i sådana fall, där kostnaderna för skolskjutsarnas anordnande kunna anses uppvägas av besparingar för skolväsendet i andra avseenden, varjämte föreskrives, att statsbidraget i regel icke må överstiga hälften av kostnaderna för skolskjutsarnas anordnande.

Skolöverstyrelsen hänvisar till nyss anförda bestämmelser och påpekar, att statsbidraget till skolskjutsar redan från början kommit att tjäna det dubbla syftet att bereda lättnader i skolgången för barn, som hava lång eller eljest svår väg till skolan, och att skapa möjlighet till indragning av skolor eller skolavdelningar med lågt barnantal.

Skolöverstyrelsen föreslår, att det nu utgående extra anslaget till skolskjutsar må få karaktären av ordinarie förslagsanslag. Överstyrelsen erinrar därefter, att statsbidraget för här ifrågavarande ändamål nu för varje särskilt fall bestämmes av Kungl. Maj:t. Det kunde ifrågasättas, huruvida icke statsbidraget i stället borde utgå efter av Kungl. Maj:t och riksdagen fastställda allmänna grunder samt i likhet med statsbidrag till lärares avlöning tillgodokomma varje skoldistrikt, som av vederbörande länsstyrelse prövades hava uppfyllt för erhållande av dylikt statsbidrag stadgade villkor. Överstyrelsen uttalar för sin del starka sympatier för en dylik anordning, framför allt av den anledningen, att ett skoldistrikt, som står i begrepp att genomföra en mer eller mindre genomgripande omorganisation av sitt skolväsende med därav föranledda byggnadsföretag, icke kan med nu gällande bestämmelser räkna med en för omorganisationen så viktig faktor som skolskjutsar. Med hänsyn till den jämförelsevis korta tid, under vilken man haft tillfälle pröva skolskjutsarnas lämplighet, förklarar sig dock överstyrelsen, trots de starka skäl, som tala för en ändring härutinnan, icke för närvarande beredd att framlägga förslag i antydd riktning. Ej heller kan överstyrelsen för närvarande tillstyrka vissa framförda förslag, att statsbidraget till skolskjutsar skulle utgå med högre belopp än som motsvarar halva kostnaden för skjutsarna.

I sina anslagsäskanden för budgetåret 1932/1933 har skolöverstyrelsen hemställt, att till bidrag för anordnande av skolskjutsar för skolpliktiga barn måtte anvisas ett extra reservationsanslag av 85,000 kronor, att utgå enligt de närmare villkor och bestämmelser Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva.

De myndigheter, som mer ingående yttrat sig över skolöverstyrelsens förslag rörande skolskjutsar och inackorderingsbidrag och icke inskränkt sig till att i all korthet tillstyrka bifall till desamma, ha med betydande samstämmighet framfört vissa invändningar och ändringsförslag. Överstyrelsens principiella uppfattning om nödvändigheten av åtgärder, som animera till

ökad användning av ifrågavarande båda anordningar, har godtagits och ytterligare understrukits. Men samtidigt har framhållits, att överstyrelsen, då det gällt att föreslå åtgärder, lämpade för detta ändamål, intagit en betänksammare och mera avvaktande ställning än omständigheterna behövde föranleda. Vitt utbredd bland myndigheterna är sålunda den uppfattningen, att det nu utgående statsbidraget till skolskjutsar bör utgå med högre belopp än som motsvarar halva kostnaden för skjutsarna, förslagsvis två tredjedelar eller tre fjärdedelar av totalkostnaden. Från åtskilliga håll göres även gällande, att anslaget till skolskjutsar bör förändras till förslagsanslag och i samband härmed vissa allmänna grunder för statsbidragens utgående fastställas. I många fall framhålles ävenledes, att statsbidragen till inackordering av skolbarn böra utgå med större belopp och efter andra grunder, än som nu tillämpas.

Beträffande inackordering av skolbarn framföras från vissa håll mer speciella synpunkter, ofta med anknytning till önskemålet om ett mera rationellt realiserande av skolhemsidén.

Statskontoret tillstyrker skolöverstyrelsens förslag under denna punkt. Statskontoret delar den av överstyrelsen hävdade uppfattningen, att ytterligare erfarenhet bör föreligga, innan allmängiltiga föreskrifter utfärdas om bidrag till gäldande av kostnaderna för skolskjutsar. Beträffande förslaget om förändringen av statsanslagets karaktär anför statskontoret:

Med hänsyn till svårigheten att beräkna storleken av de för ifrågavarande ändamål erforderliga medel, anser statskontoret det vidare önskvärt, om anslaget kunde erhålla förslagsanslags natur. Finnes emellertid ej detta låta sig göra med hänsyn därtill, att riksdagen ej beslutat angående de grunder, som skola tillämpas vid anslagets disponerande, lär en ökning av anslagets belopp vara erforderlig, på det att om möjligt bidrag må kunna beviljas i de fall, där omständigheterna därtill föranleda.

Skatteutjämningsberedningen betonar vikten av att åtgärder snarast vidtagas i den av överstyrelsen föreslagna riktningen. Beredningen anför bland annat följande:

Den ökade möjligheten att genom utsträckt användning av skolskjutsar indraga lärartjänster eller undgå inrättandet av nya tjänster synes nämligen, vad landsbygden angår, vara en av de effektivaste utvägarna, som för närvarande kunna ifrågakomma för ernående av en billigare men likväl efter behovet bättre avpassad skolorganisation. Genom dylika skjutsar icke blott underlättas indragandet av skolor med ringa barnantal utan möjliggöres jämväl en koncentration av undervisningen till skolor med bättre skolformer. Då de besparingar, som härigenom kunna göras, för staten i form av minskade utgifter till lärarlöner och för skoldistrikten i form av minskade kostnader för uppförande av och underhåll av byggnader, förvisso äro betydande i förhållande till de relativt ringa utgifterna för skolskjutsar, är det av största vikt, att denna anordning göres så effektiv, som utan fara för missbruk är möjligt.

Efter att hava erinrat om förslagen, att staten måtte bidraga till skjuts-

kostnaderna med högre belopp än nu är fallet, framhåller beredningen betydelsen av att anslaget beräknas så högt, att tillräckliga skjutsbidrag kunna utgå.

I detta sammanhang har departementschefen erinrat om det ordinarie förslagsanslaget till avlöning åt lärare vid folkskolor.

I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag upptog 1931 års riksdag nämnda anslag i riksstaten med 51,000,000 kronor, vilket utgjorde en ökning från näst föregående år med 800,000 kronor.

I skrivelse den 31 augusti 1931 har skolöverstyrelsen hemställt, att ifrågasvarande anslag måtte för budgetåret 1932/1933 höjas med ytterligare 800,000 kronor eller till 51,800,000 kronor.

Den starka ökningen är, framhåller överstyrelsen, huvudsakligen föranledd av de alltjämt i skoldistriktet pågående skolförbättringarna med mindre folkskolors och andra undantagsformers utbytande mot normala skoltyper, varigenom antalet nya lärarkrafter år för år ökas och småskollärarinnor ersättas med manliga eller kvinnliga folkskollärare. Därtill kommer ökningen i utgifterna till ålderstillägg för det osedvanligt stora antalet nya unga lärare, som dels på grund av folkskoleväsendets snabba utveckling, dels på grund av de gamla lärarnas avgång efter den senaste pensionsregleringen anställts under åren närmast efter 1920.

För egen del har departementschefen anfört huvudsakligen följande:

Skolöverstyrelsens utredning och myndigheternas yttranden lämna övertygande skäl för önskvärdheten av en utvidgning av den statliga understödsverksamheten ifråga om inackordering av skolbarn och användande av skolskjutsar. Båda anordningarna synas med stor fördel kunna nyttjas för folkskoleväsendets anpassning efter nedgången i barnantalet.

Vad då först angår inackorderingen av skolbarn, ha folkskolinspektörerna uppskattat antalet läraravdelningar, som kunna beräknas vara indragna till följd av inackordering till 93. Vid en mer allmän tillämpning av systemet över hela landet skulle ytterligare 210 läraravdelningar kunna indragas, alltså sammanlagt 303 läraravdelningar inbesparas. Detta under förutsättning, att statsbidrag utginge även till andra barn än sådana av fattiga föräldrar och att inackordering i varje fall ställde sig billigare än uppehållet av skola. Inackordering har vidare ej beräknats, där skolskjutsar varit att föredraga.

För närvarande är statsbidraget till inackordering av skolbarn begränsat till de fyra nordligaste länen, Jämtlands, Västerbottens, Norrbottens och Västernorrlands län, och utgår med sammanlagt 548,000 kronor. Den alltjämt fortgående ökningen av inackorderingsdagarnas antal samt önskvärdheten av att kunna höja de statliga bidragen — vilka för innevarande budgetår nedgått till i medeltal 52 $\frac{1}{2}$ öre för inackorderingsdag — till i medeltal omkring 70 öre för dag hava visserligen synt överstyrelsen motivera en rätt avsevärd höjning av ifrågasvarande anslag. Överstyrelsen har dock på grund av det nu rådande statsfinansiella läget funnit sig böra avstå från att föreslå höjning av anslaget. Jag vill för min del ansluta mig till denna uppfattning och föreslår sålunda, att anslaget bibehålles vid oförändrat belopp.

Skolöverstyrelsen har vidare föreslagit, att ett extra anslag av 15,000 kronor måtte anvisas till inackordering för vissa skolpliktiga barn i de delar av

riket, där för närvarande dylikt bidrag icke utgår. Bland myndigheterna, i all synnerhet hos skolråden, råda delade meningar om lämpligheten av att i större omfattning utnyttja inackordering för indragning av skolor och skolavdelningar. Å andra sidan torde anordningen inom vissa skärgårdsområden och i åtskilliga andra skoldistrikt innebära den enda rationella lösningen av skolgångsfrågan för ett stort antal barn. Inackorderingssystemet torde vidare i vissa fall medföra möjligheter till indragning av skolor och skolavdelningar utan att därigenom mer avsevärda olägenheter skulle uppstå. Jag anser det därför välbetänkt, att, i likhet med vad överstyrelsen föreslagit, ett mindre extra anslag för detta ändamål anvisas, på det att det faktiska behovet av inackorderingsbidrag i de delar av riket, där anordningen icke förut tillämpats, skall kunna utrönas med ledning av inkomna ansökningar. Beloppet av detta anslag torde, på sätt överstyrelsen hemställt, böra bestämmas till 15,000 kronor.

Inackorderingsbidraget är enligt nuvarande bestämmelser begränsat till vissa sociala skikt; det utgår sålunda endast till skolpliktiga barn av fattiga, avlägset från skola boende föräldrar. I samma mån staten nyttjar anordningen som ett medel för indragning av skolor och skolavdelningar, växer givetvis kravet på att inackordering med hjälp av statsbidrag beredes samtliga av en indragning berörda barn. Enligt min åsikt torde det emellertid vara lämpligt att avvakta resultatet av inackorderingsbidragets utsträckande även till andra delar av landet, innan åtgärder i denna riktning vidtagas. Sedan bidragsbehovet efter denna utvidgning fixerats, torde frågan ånyo kunna upptagas till prövning.

I fråga om skolskjutsarna har skolöverstyrelsen i sitt förslag till indragning av skolor och skolavdelningar föreslagit, att det nu utgående extra anslaget måtte få karaktären av ordinarie förslagsanslag. I sina anslagsäskanden för nästkommande budgetår har däremot överstyrelsen med hänsyn till det statsfinansiella läget hemställt, att anslaget förändras till extra reservationsanslag, så att eventuella besparingar kunna tagas i bruk under ett följande år och komma det avsedda ändamålet till godo.

I myndigheternas uttalanden har med påfallande samstämmighet och styrka gjorts gällande, att det nu utgående anslagsbeloppet är alldeles otillräckligt för det avsedda ändamålet. När ett skolråd inger ansökan om statsbidrag till skolskjutsar, kan det icke med säkerhet påräkna bidrag. Därest anslag överhuvud erhålles, är det vidare osäkert, huru stor del av det begärda beloppet, som av Kungl. Maj:t beviljas. Skolöverstyrelsen anför, att vid fördelningen av anslaget till skolskjutsar för budgetåret 1931/1932 icke mindre än 178 skoldistrikt anmält sig för ett sammanlagt belopp av omkring 148,000 kronor. Då endast 85,000 kronor funnos tillgängliga, nödgades överstyrelsen företaga avsevärda nedprutningar. I åtskilliga fall visade sig en för stark nedprutning medföra, att vederbörande skoldistrikt avstodo från att anordna skolskjutsarna. Såsom av åtskilliga myndigheter framhållits, kunna sålunda skolråden icke på förutsättningen av dylikt bidrag grunda en omorganisation av skolväsendet, varigenom eventuellt lärarkrafter kunna inbesparas. Flera myndigheter befara, att den osäkerhet och oberäknelighet, som för närvarande råder på detta område, är på väg att misskreditera hela systemet med skolskjutsar.

De erinringar, myndigheterna sålunda anfört, synas mig vara av så allvarlig art, att de icke kunna av staten förbises. Jag behöver här icke på nytt erinra om vad skolöverstyrelsen i sin förevarande utredning anfört om

skolskjutsarnas betydelse i övrigt för skolorganisationen, exempelvis för undervisningens förbättrande. Anordningen synes vara ett ovärderligt medel för skolorganisationens anpassning efter skiftande förhållanden och bör enligt min uppfattning som fullt utprövad inpassas bland de övriga medel, staten äger för skolväsendets rätta anordnande. Erfarenheten av deras tillämpning tillåter den säkra slutsatsen, att de ur besparingssynpunkt för staten äro av stor betydelse. Folkskolinspektörerna hava beräknat, att genom det vid tiden för beräkningarna utgående statsbidraget för skolskjutsar å sammanlagt 30,000 kronor inbesparats statsbidrag till 70 lärartjänster med ett sammanlagt belopp — enligt skolöverstyrelsens uppskattning — av lägst 75,600 och högst 107,100 kronor, oavsett dyrtidstillägg till 70 befattningshavare, som beräknats uppgå till ungefär samma belopp som hela det till skolskjutsar utgående statsbidraget. Genom en mer systematisk tillämpning av anordningen skulle enligt samma beräkningar kunna undvaras 380 läraravdelningar, varvid väl att märka statsbidraget beräknats utgå efter samma grunder som för närvarande. Tvärtemot vad skolöverstyrelsen i sin anslagskrivelse anfört, anser jag det därför oundgängligt, att staten med hänsyn till det statsfinansiella läget noga tillvaratager dessa betydande besparingsmöjligheter. De hittills med statsbidrag understödda skolskjutsarna hava enligt skolöverstyrelsens senaste, i anslagsskrivelsen lämnade uppgifter medfört en utgiftsminskning enbart för statsverket med ett belopp, som är mer än dubbelt så stort som det lämnade statsbidraget. Härtill komma de besparingar, som kommunerna på detta sätt kunna göra. För att avlägsna den osäkerhet, som nu vidlåder anordningen och som delvis är en följd av anslaget natur, är det enligt min uppfattning angeläget, att det nuvarande extra anslaget till skolskjutsar förändras till ordinarie förslagsanslag. En sådan förändring förutsätter dock, att bidragen utgå efter vissa fasta normer, på samma sätt som statsbidragen till lärarlönerna. Överstyrelsen har icke ansett sig böra utarbета något förslag till dylika bestämmelser, och då frågan givetvis tarvar ett noggrant övervägande av de i ämnet sakkunniga myndigheterna, har jag ansett det böra för detta år anstå med berörda omläggning, på det att ett förslag må kunna utarbetas och efter vederbörlig beredning föreläggas en kommande riksdag. Jag ämnar så snart tillfälle därtill gives återupptaga detta spörsmål med hemställen, att uppdrag i ämnet måtte lämnas skolöverstyrelsen. För nästkommande år synes mig anslaget böra bibehålla sin hittillsvarande karaktär av bestämt anslag och utgå efter nu gällande grunder. Dock anser jag en ökning av anslaget oundgängligen nödvändig och vill i sådant avseende föreslå, att anslaget höjes med 65,000 kronor till 150,000 kronor.

Med den utvidgning av möjligheterna till inackordering och till erhållande av skolskjutsar, som jag sålunda föreslagit, synes man kunna utgå från, att en ytterligare begränsning av antalet läraravdelningar må kunna komma till stånd och därmed också en begränsning av den fortgående ökningen av antalet lärare. Jag anser i betraktande härav, att det ordinarie anslaget till avlöning åt lärare vid folkskolor må kunna beräknas något lägre än det belopp, vartill överstyrelsen i sina kalkyler kommit, och vill föreslå, att detsamma för kommande statsregleringsperiod bestämmas till 51,700,000 kronor.

I detta sammanhang erinrar utskottet om *dels* de i motionerna I: 46 och I: 296 framförda yrkandena om förslagsanslagets till avlöning åt lärare vid folkskolor ändring till reservationsanslag samt anslaget ökning utöver vad

av Kungl. Maj:t föreslagits, *dels ock* de i motionen II: 434 gjorda yrkandena om skolskjutsanslagets ändring till förslagsanslag och anslagsbeloppets höjning utöver vad av Kungl. Maj:t åskats ävensom vissa ändringar med avseende å grunderna för utgående av statsbidrag från detta anslag. Beträffande de till stöd för samtliga dessa yrkanden anförda skälen hänvisar utskottet till respektive motioner.

Utskottet har liksom departementschefen den uppfattningen, att åtgärder äro erforderliga för att giva vår folkskoleorganisation större förmåga av anpassning efter växlande förutsättningar och behov, även oberoende av den konstaterade nedgången i barnantalet, vilken kan vara en övergående företeelse. Den brist på elasticitet, som för närvarande präglar nämnda organisation, medför icke endast, att folkskoleväsendet drager onödiga kostnader både för stat och kommun, utan även att lärjungarna ej alltid erhålla så god undervisning, som vid en större rörlighet i organisationen varit möjlig. För det allmänna är det alltså synnerligen betydelsefullt, att det initiativ till en reform i angivna hänseende, som togs av 1927 års riksdag och som nu av Kungl. Maj:t fullföljts, leder till ett verksamt resultat.

De av Kungl. Maj:t här framlagda förslagen karakteriseras av varsamhet och hänsyn såväl till den kommunala självbestämmanderätten som till lärarpersonalens rättsliga ställning. Denna ståndpunkt stämmer väl överens med andan i 1927 års riksdagsskrivelse, och i det stora hela kan utskottet ansluta sig till den principiella inställning till föreliggande spörsmål, som i den kungl. propositionen kommer till uttryck. Endast i ett avseende, vartill utskottet strax skall återkomma, har utskottet ansett sig böra, för att giva reformen en högre grad av effektivitet, ifrågasätta längre gående åtgärder än Kungl. Maj:ts förslag avser.

Mot vad Kungl. Maj:t föreslagit i fråga om ökade möjligheter att förflytta lärare synes i och för sig intet vara att erinra. Det kan emellertid icke bestridas, att förslaget i denna del är av ganska ringa praktisk betydelse. Någon möjlighet till förflyttning av lärare från ett skoldistrikt till ett annat lämnas icke, och, vad beträffar förflyttning inom samma skoldistrikt, inskränker sig det nya till *att* folkskolinspektören tillerkännes initiativrätt i dessa ärenden, *att* i landsbygdsdistrikt, där 1930 års lag om skolstyrelse icke är tillämplig, beslutanderätten tillägges skolrådet i stället för kyrkostämman¹⁾ *samt att* lärare hädanefter icke skola anställas såsom ordinarie vid viss skola utan såsom ordinarie inom distriktet med tjänstgöring tills vidare vid viss skola. Dessa ändringar innebära visserligen förbättringar, men några mera verkamma rationaliseringsmedel utgöra de icke. Genom att de begränsats till ett och samma distrikt erhålla de endast en mycket ringa räckvidd.

Departementschefen framhåller själv, att en godtagbar lösning av proble-

¹⁾ I sådana distrikt, där nämnda lag är tillämplig, tillkommer redan nu beslutanderätten folkskolestyrelsen.

Utskottets
yttrande.

Allmänna
synpunkter.

Ökade möjlig-
heter att för-
flytta lärare.

met om flyttning av lärare mellan distrikten innesluter betydande möjligheter till en smidig anpassning av folkskoleväsendet efter förefallande behov. Han anser dock en sådan lösning av frågan möjlig endast i samband med en blivande lönereglering. Tanken på att stadga flyttningsskyldighet av nu avsedd innebörd för lärare, som hädanefter vinna ordinarie anställning, avvisas av departementschefen, då härigenom lärarna skulle komma att uppdelas i två kategorier med sinsemellan väsentligt olika rättsställning.

Även utskottet har den uppfattningen, att en sådan utvidgning av lärarnas flyttningsskyldighet, varigenom den ovillkorliga bundenheten vid visst distrikt hävdes, skulle avlägsna ett av de svåraste hindren för ifrågavarande rationaliseringssträvanden. En lösning av frågan på denna väg måste givetvis medföra ett försvagande i viss mån av lärarnas rättsliga ställning och likaledes ett ingrepp i den kommunala självstyrelsen. Man bör därför här gå fram med stor försiktighet. Enligt utskottets mening har dock utvecklingen numera nått därhän, att det icke längre låter sig göra att utan vidare tillbakavisa kravet på åtgärder i denna riktning.

Utskottet kan emellertid icke följa herrar Tjällgren och Magnusson i Tumhult m. fl. eller herr Ernfors i de av dem väckta motionerna (I: 293 och II: 427 samt I: 298), då de påyrka ett riksdagens omedelbara beslut i ämnet. Detta ej endast därför, att utskottet anser åtskilliga anmärkningar kunna riktas mot de i motionerna framställda förslagen till bestämmelser, såsom, beträffande motionerna I: 293 och II: 427, att det icke lär rimligen kunna ifrågakomma att försätta en befattningshavare i det osäkerhetstillstånd, som skulle bliva följderna, om vid hans anställning knötes ett villkor av den obestämda innebörd, dessa motioner synas avse, samt, i fråga om motionen I: 298, att det näppeligen kan anses stå i god överensstämmelse med den hänsyn, de svenska statsmakterna pläga visa skälighets- och billighetssynpunkter, att för redan anställda ordinarie lärare göra den sedan flera år utgående förmånen av provisorisk avlöningsförbättring beroende av lärarnas underkastelse under flyttningsvillkoret. Dylika brister i nämnda förslag skulle måhända genom lämpliga ändringar eller tillägg kunna avlägsnas. Men vad som framför allt gör, att utskottet icke kan tillråda ett omedelbart avgörande av denna fråga, är, att densamma innesluter ett flertal väsentliga spörsmål, som tarva närmare utredning och ett ingående övervägande, innan saken kan anses mogen att av riksdagen definitivt prövas. Sålunda måste först och främst flyttningsskyldighetens omfattning och innebörd noggrant fixeras. Bland annat bör det klargöras, huruvida och i vilken utsträckning lärare, som innehar anställning vid skola av högre skolform, skall vara skyldig underkasta sig förflyttning till lägre skolform, ävensom vilken betydelse, som eljest bör tillmätas avsevärda skiljaktigheter med hänsyn till tjänstgörings- och övriga levnadsförhållanden på de olika orterna. Frågan, huruvida flyttningsskyldigheten bör territoriellt begränsas, och, om så finnes böra ske, huruvida, såsom föreslås i herr Ernfors' motion, länet eller möj-

ligen stiftet eller annat område skall komma ifråga, är jämväl förtjänt av närmare begrundande. Vidare måste själva det tekniska förfaringssättet vid förflyttningen övervägas. Därvid framställa sig sådana frågor som huruvida skoldistriktet skola ställas helt utom inflytande på proceduren eller om deras medverkan i en eller annan form kan tänkas; vilken myndighet, som lämpligen bör anförtros att handlägga dessa ärenden o. s. v. De nu anförda exemplen torde tillräckligt belysa behovet av ytterligare utredning innan riksdagen fattar ståndpunkt i ämnet. Denna utredning synes utskottet böra göras så allsidig som möjligt. Utredningen bör alltså ej endast taga sikte på de spörsmål, utskottet här ovan såsom exempel framdragit, utan den bör i möjligaste mån beakta alla de förhållanden, som överhuvudtaget kunna äga betydelse i detta sammanhang, vare sig de angå statens eller kommunernas eller lärarnas intressen. Eventuellt kan det vid utredningen även bliva nödvändigt att taga hänsyn till skatteutjämningsberedningens pågående arbete, i vad det berör förevarande område. Synnerligen önskvärt är, att utredningen bedrivs med skyndsamhet, så att dess resultat så vitt möjligt må kunna föreläggas 1933 års riksdag.

Utskottet anser sig alltså böra beträffande frågan om ökade möjligheter att förflytta lärare tillstyrka, att riksdagen för närvarande godkänner Kungl. Maj:ts förslag men i anledning av motionerna I: 293 och II: 427 samt I: 298 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning angående stadgande av skyldighet för lärare vid folk- och småskolor att låta sig förflytta från ett skoldistrikt till ett annat ävensom för riksdagen framlägga berörda utredning jämte härå grundat förslag i ämnet.

Kungl. Maj:ts förslag i fråga om ökade möjligheter att vid vakanser in- draga obehövlige lärartjänster synes utskottet böra godtagas. Så vitt utskottet kan finna, erbjuder detta förslag goda möjligheter till besparingar för såväl stat som kommun. De statliga skolmyndigheternas inflytande på här ifrågavarande ärenden torde utgöra en borgen för att de föreslagna nya bestämmelserna icke komma att tillämpas på ett sådant sätt, att undervisningsväsendet härigenom försämras eller en oskäligt stor kår av extralärare uppkommer.

De hittills behandlade delarna av Kungl. Maj:ts förslag avse icke Stockholms skoldistrikt, utom för så vitt angår möjligheten att erhålla befrielse från skyldigheten att förordna vikarie å ledig lärartjänst ävensom bestämmelserna om uppehållande av lärartjänster med extra ordinarie lärare. I övrigt har departementschefen ansett förhållandena i Stockholm tarva ytterligare utredning. I anledning härav vill utskottet framhålla, att utskottet anser enahanda bestämmelser i nu förevarande avseenden böra, så vitt möjligt, gälla för Stockholm som för rikets övriga stadsskoldistrikt, och att dylika bestämmelser, sedan den avsedda utredningen slutförts, enligt utskottets mening torde kunna av Kungl. Maj:t utfärdas, utan att frågan ånyo förelägges riksdagen.

Ökade möjligheter att vid vakanser indraga obehövlige lärartjänster.

*Undervisning
av barn i
främmande
skoldistrikt.*

Förslaget till bestämmelser om undervisning av barn i annat skoldistrikt än det, barnet tillhör, synes utskottet utgöra ett betydelsefullt steg i riktning mot en mera rationell organisation av folkskoleväsendet. Enligt utskottets mening kan förslaget antagas utan ytterligare utredning, vadan den av herr Karlsson i Vadstena väckta motionen (II: 76) icke torde böra föranleda någon riksdagens åtgärd.

Ökad användning av kommunalförbund för främjande av skolväsendet.

Utskottet delar departementschefens uppfattning, att någon författningsändring i syfte att vinna ökad användning av kommunalförbund för främjande av skolväsendet icke bör för närvarande komma till stånd med hänsyn till det inom skatteutjämningsberedningen pågående arbetet, vilket jämväl berör hithörande ämnen.

Inackorderingsanslag.

Kungl. Maj:ts förslag om det nuvarande ordinarie inackorderingsanslagets bibehållande vid oförändrat belopp, 548,000 kronor, samt om uppförande av ett nytt, extra anslag å 15,000 kronor till inackordering av barn i andra delar av riket än de fyra nordligaste länen vill utskottet tillstyrka.

Statsbidrag för skolskjutsar.

I fråga om anslaget till statsbidrag för skolskjutsar har departementschefen uttalat sina sympatier för tanken på anslagets förändring till förslagsanslag men ansett sig icke kunna framställa förslag härom, emedan fixerade normer, efter vilka statsbidragen skulle utgå, icke föreläge utarbetade. Departementschefen har emellertid tillkännagivit sin avsikt att, så snart tillfälle därtill gäves, göra hemställan om uppdrag åt skolöverstyrelsen att framlägga förslag i ämnet. Anslaget föreslås alltså för nästkommande budgetår skola bibehålla karaktären av bestämt anslag och utgå efter oförändrade grunder, men i stället äskas av Kungl. Maj:t en höjning av detsamma från 85,000 kronor till 150,000 kronor.

I motionen II: 434 har föreslagits skjutsbidragsanslagets förändring till förslagsanslag och höjning av anslagsbeloppet till 200,000 kronor, varjämte yrkats, att bidrag skulle utgå med $\frac{2}{3}$ av kostnaden i stället för $\frac{1}{2}$, såsom nu är regeln.

Med hänsyn till vad departementschefen framhållit i fråga om behovet av fixerade normer för skjutsbidragens utgående, anser sig utskottet icke böra förorda, att riksdagen nu går längre än Kungl. Maj:t föreslagit beträffande vare sig anslagets natur, dess belopp eller de för dess användning gällande bestämmelserna. Utskottet ansluter sig alltså till Kungl. Maj:ts förslag i denna del och avstyrker motionen II: 434. Härvid vill dock utskottet uttala önskvärldheten av att förslag till berörda normer utan dröjsmål må bli utarbetat genom skolöverstyrelsens försorg och förelagt en kommande riksdag, på det att anslagets förändring till förslagsanslag må kunna tagas under övervägande. Först genom en sådan förändring blir det nämligen möjligt att fullt utnyttja skolskjutsanordningen till vinnande av kostnadsbesparingar och samtidigt förbättringar i skolväsendet.

Utskottet anser sig vidare böra framhålla, att enligt utskottets mening det under nu rådande förhållanden är särskilt angeläget att vid disponerandet

av skolskjutsanslaget framför allt sådana fall ifrågakomma till bidrag, där genom anordnande av skolskjutsar det allmännas utgifter för skolväsendet kunna nedbringas.

Beträffande förslagsanslaget till avlöning åt lärare vid folkskolor har Kungl. Maj:t föreslagit, att detsamma skulle höjas från 51,000,000 kronor till 51,700,000 kronor.

*Avlönings-
anslaget.*

Herr K. J. Ekman har i motionerna I:46 och I:296 påyrkat anslagens förändring till reservationsanslag. Vidare har herr Ekman dels i motionen I:46 föreslagit, att anslaget skulle — till täckande av oförutsedda utgifter — höjas till 52,000,000 kronor, dels ock i motionen I:296 framlagt ett i samband med vad av herr Ekman anförts i motionerna I:46 och I:155 stående förslag till ändrad lydelse av det statsbidragsvillkor, som i klämman till Kungl. Maj:ts proposition omförmäles under 2 b).

Utskottet anser för sin del uteslutet, att de av herr Ekman sålunda framförda förslagen skulle kunna genomföras, för så vitt icke statsmakterna vore villiga att helt borttaga den kommunala självbestämmanderätten på folkskolans område. Men även om så vore fallet, synes det knappast vara tillrådligt att, när det gäller en organisation av så väldig omfattning som vårt folkskolväsende, till beloppet fastläsa det för lärarpersonalens avlöning avsedda anslaget, såsom skulle ske genom dess uppförande som reservationsanslag. Genom de förslag, som av Kungl. Maj:t framlagts i förevarande proposition, och de åtgärder, utskottet i anledning härav tillstyrkt, torde åtskilligt vinnas för tillgodoseende av det erkännansvärda sparsamhetsintresse, för vilket motionären gör sig till tolk, och i övrigt förlitar sig utskottet på att vederbörande myndigheter skola oavlätligen och nitiskt ägna jämväl besparingssynpunkterna sin uppmärksamhet. Utskottet finner sig av nu anförda skäl böra avstyrka motionerna I:46 och I:296. Av samma skäl finner utskottet sig icke hava anledning förorda det av herr Ekman i motionen I:155 framställda skrivelseförslaget.

Mot Kungl. Maj:ts förslag i nu förevarande del har utskottet intet att invända.

Utskottet har slutligen att med några ord beröra det av departementschefen i statsrådsprotokollet gjorda uttalandet beträffande behovet av nya mellaninstanser för folkskoleväsendet. Mot detta uttalande har i motionen II:435 framkommit en gensaga, och vederbörande motionärer hava hemställt, att riksdagen icke måtte giva sin anslutning till detsamma.

*Mellan-
instanser.*

Utan att nu taga ställning till spørsmålet om de ifrågasatta mellaninstansernas behövlighet samt deras organisation och arbetsuppgifter vill utskottet för sin del uttala, att av hänsyn såväl till 1930 års lagstiftning om folkskoleväsendets kommunalisering som till det praktiska och friktionsfria genomförandet av de åtgärder, som nu föreslås till skolväsendets rationalisering, den av departementschefen angivna frågan om nya mellaninstan-

ser för folkskoleväsendet synes förtjänt att göras till föremål för en noggrann och allsidig utredning.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,
att riksdagen må

I. förklara sig icke hava något att erinra mot att för beredande av större möjlighet för skoldistrikt att vid minskning av barnantalet indraga skolor eller skolavdelningar ändringar vidtagas i folkskolestadgan och stadgan angående folkundervisningen i Stockholm i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen i statsrådsprotollet över ecklesiastikärenden för den 5 februari 1932 tillstyrkt,

II. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag, så vitt nu är ifråga, å herr K. J. Ekmans ovannämnda motion (I: 296) godkänna följande ändringar i grunderna för utgående av statsbidrag till lärare vid folkskolor och småskolor:

1. Därest skolöverstyrelsen i vederbörlig ordning medgivit befrielse från skyldigheten att anställa vikarie för tjänstledig lärare, skall det till avlöning av den tjänstledige läraren eljest utgående statsbidraget minskas med ett belopp, motsvarande vad läraren under tjänstledigheten avstått av sin avlöning.

2. Såsom villkor för erhållande av statsbidrag skall, utom annat, varom här nu ej är fråga, gälla:

a) att undervisningen vid skolan fortgår minst åtta månader om året, därest icke Kungl. Maj:t genom särskilt beslut medgivit inskränkning i den sålunda stadgade undervisningstiden eller skolöverstyrelsen i vederbörlig ordning befriat skoldistriktet från skyldigheten att uppehålla undervisningen genom vikarie;

b) om bidrag sökes till nyinrättad ordinarie eller extra ordinarie lärartjänst eller till lärartjänst, som förändrats från extra ordinarie till ordinarie: att folkskolinspektören vitsordat tjänstens behövlighet.

III. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag, så vitt nu är i fråga, å herr K. J. Ekmans ovannämnda motioner (I: 46 och I: 296), i vad de skilja sig från Kungl. Maj:ts förslag, höja det ordinarie förslagsanslaget till avlöning åt lärare vid folkskolor, nu 51,000,000 kronor, med 700,000 kronor till 51,700,000 kronor,

IV. i riksstaten uppföra det ordinarie anslaget till inackorderingsbidrag för vissa skolpliktiga barn inom Väster-norrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län,

dock ej rikets nordligaste gränsorter, med oförändrat belopp 548,000 kronor,

V. till inackorderingsbidrag för vissa skolpliktiga barn, tillhörande skoldistrikt i andra delar av riket än de fyra nordligaste länen, bevilja för budgetåret 1932/1933 ett extra anslag av 15,000 kronor,

VI. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å herr Lindmarks m. fl. ovannämnda motion (II: 434), i vad den skiljer sig från Kungl. Maj:ts förslag, till bidrag för anordnande av skolskjutsar för skolpliktiga barn bevilja för budgetåret 1932/1933 ett extra anslag av 150,000 kronor att utgå enligt de närmare villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva,

VII. i anledning av herr Tjällgrens och herr Magnussons i Tumhult m. fl. samt herr Ernfors' ovannämnda motioner (I: 293 och II: 427 samt I: 298) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en skyndsamt utredning angående stadgande av skyldighet för lärare vid folk- och småskolor att låta sig förflyttas från ett skoldistrikt till ett annat ävensom så vitt möjligt för 1933 års riksdag framlägga berörda utredning jämte härå grundat förslag i ämnet,

VIII. besluta, att herr Karlssons i Vadstena ovannämnda motion (II: 76) icke skall föranleda någon riksdagens åtgärd,

IX. avslå herr K. J. Ekmans ovannämnda motion (I: 155),

X. besluta, att herr Olssons i Berg m. fl. ovannämnda motion (II: 435) må anses besvarad med vad utskottet här ovan anfört.

Stockholm den 8 april 1932.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Kvarnzélius, Lindblad, Widell, Bergqvist, Nilsson* i Gränebo *Nilsson* i Malmö, *Rosén, Johansson* i Fredrikslund, *Asplund, Ernfors, Pauli* och *Björck* samt

från andra kammaren: herrar *Anderson* i Rästock, *Jansson* i Falun, *Törnkvist* i Karlskrona, *Strindlund, Olsson* i Blådinge, *Holmgren, Olofsson* i Digernäs, *Lindskog, Danielsson, Jonsson* i Eskilstuna, *Järte* och *Andersson* i Prästbol.

Reservationer:

vid *punkt VI* av utskottets hemställan: av herrar *Rosén, Asplund* och *Olofsson* i Digernäs, vilka ansett, att punkten bort hava följande lydelse:

VI. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt herr Lindmarks m. fl. ovannämnda motion (II: 434), till bidrag för anordnande av skolskjutsar för skolpliktiga barn bevilja för budgetåret 1932/1933 ett extra anslag av 200,000 kronor att utgå enligt de närmare villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva.

beträffande frågan om *mellaninstanser* (sid. 37): av herrar *Widell, Bergqvist, Nilsson* i Gränebo, *Johansson* i Fredrikslund, *Ernfors, Strindlund, Olsson* i Blädinge, *Holmgren, Lindskog* och *Järte*, vilka ansett, att utskottets motivering bort hava följande lydelse:

Utskottet har — — — — — detsamma.

Utskottet vill erinra om att förevarande fråga, på sätt jämväl departementschefen framhållit, tidigare vid flera tillfällen varit föremål för riksdagens prövning utan att dock ännu hava föranlett någon åtgärd från riksdagens sida. Ehuru utskottet icke vill förneka, att utvecklingen under de senare åren i viss mån gjort detta spörsmål mera aktuellt, anser utskottet dock tidsförhållandena vara sådana, att den största varsamhet bör iakttagas ifråga om åtgärder, även sådana av förberedande natur, vilka för statsverket kunna direkt eller indirekt föranleda avsevärt ökade administrationsutgifter. Med hänsyn härtill anser utskottet tveksamt, huruvida den utredning i ämnet, som i departementschefens yttrande ifrågasatts, för närvarande bör komma till stånd. Härmed torde det i motionen II: 435 framställda yrkandet få anses besvarat.